

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի 2015 թ. գիտական և գիտակազմակերպչական գործունեության հիմնական արդյունքների մասին

1. Հրատարակվել է «Հայոց պատմություն» ակադեմիական բազմահատորյակի 3-րդ հատորի 2-րդ գիրքը, որն ընդգրկում է Հայոց նոր պատմության վերջին՝ 1901-1918 թթ. բարդ ու փոթորկալից իրադարձությունների ժամանակաշրջանը: Գրքում լուսաբանված են Հայաստանի XX դարասկզբի սոցիալ-տնտեսական հիմնահարցերը, ազգային և սոցիալական շարժումները, Առաջին աշխարհամարտի տարիներին ծավալված կամավորական ջոկատների գործունեության, 1915 թ. ինքնապաշտպանական մարտերի դրվագները: Նորովի ներկայացված է Հայոց մեծ եղեռնի և հայերի հայրենագրկման խնդիրը: Հատուկ բաժիններով շարադրված են 1917 թ. ռուսաստանյան հեղափոխությունից հետո Հայաստանում ստեղծված քաղաքական անցքերը, 1918 թ. մայիսյան հերոսամարտերի, նոր ժամանակաշրջանում հայ պարբերական մամուլի սկզբնավորման ու զարգացման, հայ գաղթաշխարհի պատմության էջերը, տրված է հայ մշակութային կյանքի վերելքը XIX դ երկրորդ կեսին և XX դարի սկզբին:

Պետականության զարգացման փուլերը Հայաստանում (հնագույն ժամանակներից մինչև 1918 թ.)» թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Ա. Մելքոնյան) հայեցակարգային մակարդակով ուսումնասիրվել են Հայոց ցեղասպանության և հայրենագրկման, ճանաչման ու հատուցման հիմնախնդիրները: Թուրքական պետության կողմից ցեղասպանության իրագործմամբ, հայկական համայնքային կալվածքների բռնագրավմամբ և Քեսաբի վրա հարձակում կազմակերպելու հետևանքով հայ ժողովրդին հասված նյութական վնասների ամփոփ պատկերը: Միջազգային իրավունքի նորմերի ու սկզբունքների հիման վրա մատնանշվում են նաև այն ուղիները, որոնցով հնարավոր է հանցավոր պետությունից՝ Թուրքիայից, հատուցում պահանջել հայերին հասցված նյութական վնասների համար:

Հետազոտվել է Արևմտյան Հայաստանի ռազմաքաղաքական և վարչատնտեսական իրավիճակը (1914 թ. հուլիս-1917 թ. փետրվար): Արխիվային նորահայտ վավերագրերի հիման վրա լուսաբանվել են հայ կամավորական շարժումը, արևմտահայության ցեղասպանությունը և ինքնապաշտպանական մարտերը, Վանի ժամանակավոր վարչության (նահանգապետության) կազմակերպումը, Օսմանյան կայսրությունից գրավված Արևմտյան Հայաստանի շրջաններում ռուսական զինվորական գեներալ-նահանգապետության գործունեությունը, արևմտահայության փրկության և հայկական բնակավայրերի վերաշինության հետ կապված հարցերը, ռուսական իշխանությունների գաղութային քաղաքականությունը և այլն:

Ուսումնասիրվել և տարաբնույթ փաստերի համադրմամբ բացահայտվել է հայ ազգային-ազատագրական շարժման գործիչ Համազասպի (Համազասպ Սրվանձտյան) կյանքն ու գործունեությունը, նրա նշանակալի ավանդը 19-րդ դարի վերջի և 20-րդ դարի սկզբների հայ ազգային-ազատագրական շարժման մեջ:

Մշակվել են հայ պատմագիտության հանրաճանաչ և միաժամանակ խորհրդային տարիներին սակավ ծանոթ, պատմաբան, տնտեսագետ-վիճակագիր, Ա-Դոյի (Հովհաննես Տեր-Մարտիրոսյան, 1867–1954 թթ.) հուշերը, որում ներկայացվում են 1880-ական թթ. մինչև 1920 թ. Հայաստանում տեղի ունեցող բազմաբնույթ ու բազմաբովանդակ, ինչպես ողբերգական, այնպես էլ հերոսական իրադարձությունները:

«Հայաստանը և հայությունը նորագույն շրջանում: Հայկական հարց:» թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ պ.գ.թ. Կ. Խաչատրյան) ուսումնասիրվել է Նոր Բայազետի գավառի 1920–1930 թթ. տակավին չլուսաբանված պատմությունը: Նորահայտ վավերագրերի, վիճակագրական տվյալների, ժամանակի մամուլի և այլ նյութերի քննությամբ ներկայացվել են գավառի հիմնահարցերը՝ վարչական փոփոխությունները, բնակչության կազմը, սոցիալ-տնտեսական վիճա-

կը, հասարակական-քաղաքական և կրթամշակութային կյանքը՝ ժամանակակից պատմագիտության տեսանկյունից:

Ուսումնասիրվել է ԽՍՀՄ ռազմաարդյունաբերական համալիրի համակարգում Հայաստանի ունեցած ներդրումը: Առաջին անգամ հայ պատմագրության մեջ ԽՍՀՄ ռազմաարդյունաբերական համալիրի (ՌԱՀ) ստեղծման և փուլային զարգացման պատմության ընդհանուր համատեքստում բացահայտվում է Հայաստանի երկրորդ (խորհրդային) հանրապետության արդյունաբերության և գիտության ներդրումը ԽՍՀՄ ՌԱՀ-ում խորհրդային ամբողջ ժամանակաշրջանում: Ցույց է տրվում Խորհրդային Հայաստանում իրականացված ռազմապաշտպանական միջոցառումների նշանակությունը հանրապետության պաշտպանունակության ամրապնդման և անվտանգության ապահովման գործում:

«Աղբյուրագիտություն և պատմագրություն» թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ պ.գ.թ. Ա. Շահնազարյան) ուսումնասիրվել է արևմտահայ մամուլը (1900-1922 թթ.): Վերարտադրվել են Կ. Պոլսում և Ջմյուռնիայում հրատարակված հայկական ոչ կուսակցական մամուլի ազգային ու հասարակական բովանդակության հիմնական կողմերը: Առանձին պարբերականների հետազոտության և ընդհանուր տեսության ձևաչափով քննարկվում են շուրջ չորս տասնյակ հրատարակություններ, ցույց է տրվում դրանց տեղն ու նշանակությունը հայ մամուլի պատմության մեջ: XX դ. առաջին տասնամյակների մամուլն իր պատմության ժամանակաշրջանով հանդերձ, գիտական ուսումնասիրության առարկա է դարձել առաջին անգամ:

Ուսումնասիրվել է ակադեմիկոս Աշոտ Հովհաննիսյանի պատմագիտական ժառանգությունը, որը մեծ գիտնականի ստեղծագործության քննական վերլուծության անդրանիկ փորձն է:

2. Բազային ֆինանսավորմամբ ստացված արդյունքները:

«Պետականության զարգացման փուլերը Հայաստանում (հնագույն ժամանակներից մինչև 1918 թ.)» թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ ակադեմիկոս Ա. Մելքոնյան) հրատարակվել են.

- Բ.գ.թ. Վ. Խաչատրյանի «Հայաստանի տեղանունները հայ պատմիչների երկերում» աշխատությունը, որում փորձ է արվում բացահայտել Հին Հայաստանի մոտ 170 գավառների, նույն քանակությամբ քաղաքների, գյուղերի, գետերի, լճերի և լեռների անունների իմաստները:

- պ.գ.թ. Զ. Գևորգյանի «Կիլիկիայի հայկական պետությունը միջերկրածովյան առևտրի համակարգում (XIII-XIV դդ.)» աշխատությունը, որը նվիրված է Կիլիկիայի հայկական պետության միջազգային առևտրատնտեսական հարաբերությունների պատմությանը: Քննության են առնվել Կիլիկյան Հայաստանի ինչպես սոցիալ-տնտեսական հարաբերություններին, այնպես էլ պետության միջազգային քաղաքական հարաբերություններին առնչվող տարատեսակ խնդիրներ: Ուսումնասիրվել են Կիլիկիայի խոշոր քաղաքներում հանգրվանած օտարերկրյա վաճառականության առևտրային գործունեության բնույթը, նրանց համայնքային կյանքի կազմակերպումը և այլն: Նորովի ներկայացվել են Կիլիկյան Հայաստանի ֆիզիկա և տնտեսաաշխարհագրական բնութագիրը, նրա դիրքն ու նշանակությունն Արևելք-Արևմուտք առևտրային ճանապարհների խաչմերուկում: Հատուկ ուշադրության են արժանացել տնտեսության ու առևտրի ազդեցությունը Կիլիկյան Հայաստանի միջազգային քաղաքական հարաբերությունների վրա և այլ խնդիրներ:

- պ.գ.դ. Է. Կոստանդյանի «Դրվագներ Մաղաթիա արք. Օրմանյանի կյանքից ու գործունեությունից» աշխատությունը, որում գիտականորեն վերլուծվել են մեծ գործչի հակակաթոլիկական գաղափարները, հայրենասիրական գաղափարներով տոգորված

բանախոսությունները, պատմագիտական և մանկավարժական հայացքները, ներկայացվել է Օրմանյանի պատրիարքական գործունեությունը:

«Հայաստանը և հայությունը նորագույն շրջանում: Հայկական հարց:» թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ պ.գ.թ. Կ. Խաչատրյան) հրատարակվել են.

- «Հայության կոչերն ու դիմումները ԼՂԻՄ-ը Խորհրդային Հայաստանի հետ միավորելու համար (1988-1989 թթ.): Փաստաթղթերի և նյութերի ժողովածու» (կազմողներ՝ Հ. Աբրահամյան, Կ. Խաչատրյան): Ժողովածուն ընդգրկում է 1988–1989 թթ. հայության կողմից Լեռնային Ղարաբաղի հիմնախնդրի վերաբերյալ Խորհրդային Միության և Խորհրդային Հայաստանի ղեկավարներին, կուսակցական ու պետական մարմիններին ուղղված կոչերը, դիմումները, նամակ–բողոքները, պահանջագրերը և այլն: Դրանցում պահանջ է դրվում՝ ԼՂԻՄ-ը դուրս բերել Խորհրդային Ադրբեջանի կազմից և միավորել Խորհրդային Հայաստանի հետ:

- պ.գ.դ. Կ. Հարությունյանի «Участие сынов армянского народа в битве под Москвой (30 сентября 1941 г.-20 апреля 1942 г.)» մենագրությունում առաջին անգամ ռուսերենով, առանձին գրքով, ՌԴ ՊՆԿԱ-ի նորահայտ արխիվային փաստաթղթերի հիման վրա բացահայտվել է հայ ռազմիկների դերը Մոսկվայի համար մղված ճակատամարտում, ցույց են տրվել նրանց հերոսական սխրանքները, բերվել են զոհված հայ ռազմիկների ցուցակները:

- պ.գ.թ. Ա. Մարությանի «Հայոց ցեղասպանության հիմնահարցը համաշխարհային քաղաքականության ազդեցիկ դերակատարների Թուրքիայի հետ հարաբերությունների համատեքստում» աշխատությունում Հայոց ցեղասպանության հիմնահարցը քննարկվել է Ռուսաստան-Թուրքիա, ԱՄՆ-Թուրքիա և ԵՄ-Թուրքիա հարաբերություններում առկա հակասությունների ու շահերի բախման համատեքստում: Ներկայացվել են ստեղծված իրավիճակում ՀՀ արտաքին քաղաքական գերատեսչության ու Սփյուռքի լոբբիստական կառույցների կողմից նշված ուժային կենտրոններում, հատկապես Հայոց ցեղասպանության հետևանքների հաղթահարման հարցում, համապատասխան տրամադրվածություն ստեղծելու առաջարկներ:

- պ.գ.թ. Վ. Ղարախանյանի «Գալուստ Կյուլպենկյան (կյանքը և գործունեությունը)», աշխատությունը համաշխարհային նավթ-արդյունաբերության հիմնադիրներից մեկի՝ Կյուլպենկյանի կյանքի ու գործունեության ուսումնասիրության առաջին մասն է, ընդգրկում է նրա ծննդյան տարեթվից (1869 թ.) մինչև 1896 թ. ընկած ժամանակահատվածը: Գրքում կատարվել է Կյուլպենկյան գերդաստանի պատմության համառոտ ակնարկ, ուսումնասիրվել, մեկնաբանվել և արժևորվել են գործարար աշխարհում առաջխաղալու նպատակով տնտեսական գործչի կատարած անդրանիկ քայլերը, վեր են հանվել այն հիմնական խնդիրները, որոնք մեկնարկային նշանակություն ունեցան նավթամագնատի փառքի գագաթներ նվաճելու գործում:

«Պետականության զարգացման փուլերը Հայաստանում (հնագույն ժամանակներից մինչև 1918 թ.)» և «Հայաստանը և հայությունը նորագույն շրջանում: Հայկական հարց» թեմայի շրջանակներում հրատարակվել է ակադեմիկոս Վ. Բարխուդարյանի և պ.գ.թ. Հ. Ալեքսանյանի «Ռուսաստանի հայ գաղթօջախների պատմություն (Հյուսիսային Կովկաս, Նոր Նախիջևան, Աստրախան, Սանկտ Պետերբուրգ, Մոսկվա)» աշխատությունը, որում ներկայացվել է Ռուսաստանի հայ գաղթօջախների բազմադարյա պատմությունը՝ ձևավորումից մինչև ժամանակակից փուլն ընկած զարգացումները: Ներկայացվել են հայկական համայնքների հասարակական-քաղաքական, սոցիալ-տնտեսական, մշակութային-կրթական կյանքի ասպարեզները, ժողովրդագրական պատկերի շարժընթացը, Ռուսաստանի արդի հայ գաղթօջախների կարևոր դերակատարությունը հայ-ռուսական հարաբերություններում, որն ունի գիտագործնական կարևոր նշանակություն:

«Աղբյուրագիտություն և պատմագրություն» թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ պ.գ.թ. Ա. Շահնագարյան) հրատարակվել են.

- պ.գ.թ. Ա. Վիրաբյանի աշխատասիրությամբ կազմած ուշ միջնադարի հայ պատմագրության վերջին երախտավորներից մեկի՝ Զաքարիա Քանաքեռցու «Պատմութիւն» և «Կոնդակ Սուրբ ուխտին Յօհաննու վանից» պատմագրական երկերի գիտաքննական բնագրերը՝ առաջին անգամ: «Պատմութիւն» երկը Հայոց միջնադարյան պատմության կարևոր սկզբնաղբյուրներից է: Գերազանցապես Հայաստանի պատմությանը նվիրված լինելով՝ այն հարուստ նյութ է պարունակում նաև Հայաստանի հարակից երկրների, մասնավորապես՝ Իրանի և Վրաստանի պատմության առանձին հարցերի վերաբերյալ: «Կոնդակ Սուրբ ուխտին Յօհաննու վանից»-ն արժեքավոր վկայություններ է հաղորդում Հովհաննավանքի պատմության վերաբերյալ:

- պ.գ.թ. Մ. Եսոյանի «Հայկական հարցը Սիրիայի արաբալեզու մամուլում 1908-1914 թվականներին» մենագրությունը, որում պատմագիտական գրականության և Սիրիայի արաբական պարբերական մամուլի նյութերի հիման վրա քննության են առնվել 1908 թ. հեղաշրջումից հետո կայսրությունում տիրող իրավիճակի, 1908-1914 թթ. հայկական կոտորածների և դրան հաջորդած հայերի գաղթի, 1909 թ. Կիլիկիայի հայերի կոտորածների, 1910-1913 թթ. հայ-քրդական հարաբերությունների ու 1912-1914 թթ. Հայկական բարենորոգումների հիմնահարցերը:

- «Հայկական բանակը 1918-1920 թթ.: Փաստաթղթերի ու նյութերի ժողովածու»-ում (կազմել և խմբագրել է պ.գ.դ. Մ. Կարապետյանը) ներկայացվել են վավերագրեր 1918-1920 թթ. Հայկական բանակի կազմավորման, կառուցվածքի, հրամանատարական կազմի, սպառազինության, թցակազմի, համալրման կարգի, զորամասերի տեղաբաշխվածության, դասալքության դեմ պայքարի վերաբերյալ:

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտը հրատարակել է նաև հետևյալ ժողովածուները.

- «Հայոց պատմության հարցեր» խորագրով տարեգրքի հերթական՝ 16-րդ հատորը, որում զետեղված աշխատությունները սկզբնաղբյուրների, մամուլի հրապարակումների, հայրենի և համաշխարհային պատմագիտական գրականության լայն հենքի վրա լույս են սփռում Հայոց պատմության առանձին հիմնահարցերի վրա: Տարեգրքում զետեղված են նաև ՀՀ ԿԳՆ գիտության պետական կոմիտեի ֆինանսական օժանդակությամբ տեղի ունեցած ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի երիտասարդ գիտաշխատողների XXXVI գիտական նստաշրջանի (3-5 հուլիսի 2015 թ., Ադվերան) զեկուցումները:

- «Նելսոն Ստեփանյանի ծննդյան 100-ամյակին» նվիրված գիտական հոդվածների ժողովածուն, որում տեղ են գտել ԽՍՀՄ կրկնակի հերոսի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված միջոցառումների նյութերը:

- «Անդրանիկ Օզանյան-150» հոդվածների ժողովածուն, որում ընդգրկված են 2015 թ. փետրվարի 25-ին Երևանում ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի կազմակերպած հանրապետական գիտաժողովում ընթերցված զեկուցումները:

- «Առաջին աշխարհամարտը և հայ ժողովուրդը (պատմություն և արդիական խնդիրներ)» միջազգային գիտաժողովի զեկուցումների ժողովածու, որում ընգրկված են 2014 թ. հոկտեմբերի 1-2-ի ՀՀ ԳԱԱ կայացած համանուն խորագրով միջազգային գիտաժողովի նյութերը:

3. Թեմատիկ ֆինանսավորմամբ ստացված արդյունքները:

«Խորհրդային Հայաստանի և ԼՂԻՄ-ի տարածքային-սահմանային կորուստները 1920-1930-ական թթ.» թեմայի շրջանակներում (ղեկ.՝ պ.գ.թ. Կ. Խաչատրյան) հրատարակվել է «Խորհրդային Հայաստանի և ԼՂԻՄ-ի տարածքային կորուստները 1920-1930-ական թվականներին» աշխատությունը: Փաստական հարուստ հիմքի վրա ամբողջական լուսա-

բանվել են 1920-1930-ական թթ. Խորհրդային Հայաստանի և ԼՂՀՄ-ի տարածքային կորուստները: Աշխատանքը պատկերացում է տալիս Հայաստանի Հանրապետության ներկա սահմանների ձևավորման ընթացքի մասին: Գրքին կցված է նաև երկու քարտեզ:

4. Կիրառական մշակումներ /չկան/

5. Ինստիտուտի կողմից 2015 թ. հրապարակումների ցանկը

Մենագրություններ, ժողովածուներ, գրքեր

- 1.Աբրահամյան Հ.Բ., Արցախը 18-19-րդ դարերում, Եր., «Մեկնարկ» ՍՊԸ, հեղինակային հրատ., 2015, 423 էջ:
- 2.Ա.-Դո, Իմ հիշողությունները (առաջաբանը և ծանոթագրությունները՝ Ռուբեն Գասպարյանի և Ռուբեն Սահակյանի), Եր., «Վարդան Մկրտչյան» տպագրատուն, 2015, 507 էջ:
- 3.Անդրանիկ Օզանյան–150 (հոդվածների ժողովածու), Եր., Պատմ. ինստ., 2015, 210 էջ:
- 4.«Առաջին աշխարհամարտը և հայ ժողովուրդը (պատմություն և արդիական խնդիրներ)» միջազգային գիտաժողովի զեկուցումների ժողովածու, Եր., Պատմ. ինստ., 2015, 334 էջ:
- 5.Բարխուդարյան Վ.Բ., Ալեքսանյան Հ.Ս., Ռուսաստանի հայ գաղթօջախների պատմություն (Հյուսիսային Կովկաս, Նոր Նախիջևան, Աստրախան, Սանկտ Պետերբուրգ, Մոսկվա), Եր., Պատմ. ինստ., 2015, 443 էջ:
- 6.Գևորգյան Զ.Հ., Կիլիկիայի հայկական պետությունը միջերկրածովյան առևտրի համակարգում (XIII-XIV դդ.), Եր., Պատմ. ինստ., 2015, 271 էջ + 8 էջ նկար:
- 7.Եսոյան Մ.Ա., Հայկական հարցը Սիրիայի արաբալեզու մամուլում 1908-1914 թվականներին, Եր., Պատմ. ինստ., 2015, 162 էջ:
8. Երանյան Գ.Հ., Հայ ընտանիքի անդամների միջին թվաքանակն ըստ XV դ. ձեռագրերի հիշատակարանների (Վասպուրականի օրինակով), Եր., Պատմ. ինստ., 2015, 99 էջ:
- 9.Զաքարիա Քանաքեռցի, Պատմութիւն: Կոնդակ Սուրբ ուխտին Յօհաննու վանից /կազմ.՝ Արմեն Վիրաբյան, Եր., Շիրակա դուռ ՍՊԸ, 2015, 243 էջ:
10. Խաչատրյան Կ.Հ., Հայաստանը ԽՍՀՄ ռազմաարդյունաբերական համալիրի համակարգում (1922-1991 թթ.), Եր., Պատմ., ինստ, 2015, 345 էջ:
11. Խաչատրյան Կ.Հ., Սուքիասյան Հ.Կ., Բաղդասյան Գ.Մ., Խորհրդային Հայաստանի և ԼՂՀՄ-ի տարածքային կորուստները 1920-1930-ական թվականներին, Եր., «Զանգակ», 2015, 160 էջ + 4 էջ ներդիր + 2 քարտեզ:
12. Խաչատրյան Վ.Ն., Հայաստանի տեղանունները հայ պատմիչների երկերում, Եր., «Նաիրի», 2015, 184 էջ:
13. Խառատյան Ա.Ա., Արևմտահայ մամուլն իր պատմության ավարտին (1900-1922), Եր., Պատմ. ինստ., 2015, 534 էջ + 16 էջ ներդիր:
14. Խոյեցյան Ս.Գ., Լեհական օրագրեր, Եր., Պատմ. ինստ., 2015, 176 էջ:
15. Կոստանդյան Է.Ա., Դրվագներ Մաղաքիա արք. Օրմանյանի կյանքից ու գործունեությունից, կազմ.՝ Մարինե Հարությունյան, Եր., Պատմ. ինստ., 2015, 342 էջ:
16. Հայկական բանակը 1918-1920 թթ.: Փաստաթղթերի ու նյութերի ժողովածու /կազմել և խմբագրել է պ.գ.դ. Մ. Կարապետյանը), Եր., «Գիտություն» հրատ., 2015, 214 էջ:
17. Հայոց պատմության հարցեր (գիտական հոդվածների ժողովածու), N 16, Եր., Պատմ. ինստ., 2015, 375 էջ:
18. Հայոց պատմություն, հ. III, գիրք II, Նոր ժամանակաշրջան (1901-1918 թթ.), Եր., «Զանգակ-97», 2015, 770 էջ + 32 էջ ներդիր:
19. Հարությունյան Հ. Մ., Նոր Բայազետի գավառը 1920-1930 թթ., Եր., «Գիտություն» հրատ. 2015, 279 էջ:

20. Հովհաննիսյան Ա.Կ., Բանակաշինությունը Հայաստանի Երրորդ Հանրապետությունում, Եր., Պատմ. ինստ., 2015, 355 էջ:
 21. Հովսեփյան Մ., Արևմտահայ մամուլի պատմություն (1832-1915 թթ.), Եր., ԵՊՀ հրատ., 2015, 90 էջ:
 22. Ղարազյոզյան Ա.Հ., Հայոց հնագույն պատմության հարցեր, Եր., «Նահապետ» հրատ., 2015, 88 էջ:
 23. Ղարազյոզյան Ա.Հ., Պատմաաշխարհագրական ուսումնասիրություններ, Եր., «Նահապետ» հրատ., 2015, 88 էջ:
 24. Ղարախանյան Վ.Մ., Գալուստ Կյուլպենկյան (կյանքը և գործունեությունը), Մեկնարկը, Եր., «Տիր» հրատ., 2015, 162 էջ:
 25. Մարուքյան Ա.Ց., Հայոց ցեղասպանության նյութական հետևանքների հաղթահարման հիմնահարցը, Եր., Պատմ., ինստ., 2015, 135 էջ:
 26. Մարուքյան Ա.Ց., Հայոց ցեղասպանության հիմնահարցը համաշխարհային քաղաքականության ազդեցիկ դերակատարների Թուրքիայի հետ հարաբերությունների համատեքստում, Եր., «Տիր» հրատ., 2015, 220 էջ:
 27. Մելքոնյան Ա.Ա., Ցեղասպանություն և հայրենագրկում. Ճանաչումից՝ հատուցում (հոդվածներ և հարցազրույցներ), Եր., «Զանգակ» հրատ., 2015, 440 էջ:
 28. Նելսոն Ստեփանյանի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված գիտական հոդվածների ժողովածու, Եր., Պատմ. ինստ., 2015, 164 էջ:
 29. Պետրոսյան Վլ.Գ., Գաղտնի բանակ. նրա գաղափարաբանությունը, Եր., «Մուսալեռ», հեղինակային հրատ., 2015, 304+16 էջ:
 30. Պետրոսյան Վլ.Գ., Հնչակյան 20 նահատակները (2-րդ հրատ.), Եր., «Մուսալեռ», 2015, 618 էջ:
 31. Սահակյան Ռ.Օ, Արևմտյան Հայաստանի ռազմաքաղաքական և վարչատնտեսական իրավիճակը (1914 թ. հուլիս – 1917 թ. փետրվար), Եր., Պատմ. ինստ., 2015, 428 էջ:
 32. Սարգսյան Ռ.Հ, Սահակյան Ռ.Օ, Հայաստանի ոստիկանության պատմությունից, մաս II, Եր., «Փրինթինգ», 2015, 224 էջ:
 33. Սարուխանյան Ն.Բ., Ակադեմիկոս Աշոտ Հովհաննիսյանի պատմագիտական ժառանգությունը, Եր., Պատմ. ինստ., 2015, 385 էջ:
 34. Ստեփանյան Գ.Ս., Համազասպ Սրվանձտյանց, Եր., «Լուսակն» հրատ., 2015, 1088 էջ:
 35. Վանցյան Գր.Խ., Երկերի ժողովածու, հ. I, Եր., «Հայաստան» հրատ., 2015, 728 էջ:
 36. Վասիլյան Զ., Կյանքը անհայտի քառուղիներում: Կիլիկիացի Զարմինե Վասիլյանի հուշերը, Եր., Պատմ. ինստ., 2015, 112 էջ + 77 նկ.:
 37. Арутюнян К.А., Участие сынов армянского народа в битве под Москвой (30 сентября 1941 г. - 20 апреля 1942 г.), Ер., изд. «Зангак», 2015, 224 с.+илл. 16 с.
 38. Бархударян В.Б., История армянских колоний Москвы и Петербурга (половина XVIII века- начало XX века), Ер., изд. «Гитутюн» НАН РА, 2015, 428 с..
 39. Саргсян С.Т., Периодическое издание «Армения» у истоков армянской национально-освободительной идеологии, Институт социальных наук, М., 2015, 201 с.
 40. Րշմյեճ Նահապետ, Նոմոսոս Գեոգրոֆ, տեղեկություն, 2015, 75 թ. (Սահակյան Ռ.Օ., Հայոց ցեղասպանությունը, Թրիլիսի, Հայ Առաքելական եկեղեցու Վրացական թեմի հրատ., 2015, 75 էջ):
- Դասագրքեր, ուսումնական ձեռնակներ
1. Հայոց պատմություն: Հայոց պատմություն, ավագ դպրոցի 11-րդ դասարանի հումանիտար հոսքի դասագիրք (խմբագիրներ՝ Ա. Մելքոնյան, Ա. Սիմոնյան, Ա. Նազարյան, հեղինակներ՝ Ա. Մելքոնյան, Պ. Զորբանյան, Ա. Սիմոնյան, Ա. Նազարյան, Վ. Բարխուդարյան, Կ. Խաչատրյան), (2-րդ լրամշակված հրատ.), «Զանգակ-97», Եր., 2015, էջ 240:

Մենագրություններ, ժողովածուներ, գրքեր, որոնք թվագրված են 2014 թ., բայց լույս են տեսել 2015 թ. և դուրս են մնացել 2014 թ. հաշվետվությունից:

1. Խաչատրյան Ժ.Կ., Կարնո հայերի պարային մշակույթը Ջավախքում (XX-XXI դար), Եր., Պատմ. ինստ., 2014, 250 էջ:

2. Հայության կոչերն ու դիմումները ԼՂԻՄ-ը Խորհրդային Հայաստանի հետ միավորելու համար (1988-1989 թթ.): Փաստաթղթերի և նյութերի ժողովածու /կազմողներ՝ Հ. Աբրահամյան, Կ. Խաչատրյան: Խմբ. Կ. Խաչատրյան, Եր., Պատմ. ինստ., 2014, 259 էջ:

Հոդվածներ

1. Աբրահամյան Հ.Բ., Թուրք-ազերիների կամայականություններն Արցախում, Եր., «Մեսրոպ Մաշտոց համալսարանի Լրատու» (գիտ. հոդված. Պարբեր. Ժող.), 2015, էջ 4-13:

2. Աբրահամյան Հ.Բ., Խորհրդային Հայաստանի և Լեռնային Ղարաբաղի վերամիավորման հարցի շուրջ, Եր., «Կրթությունը և գիտությունը Արցախում», N 1-2, 2015, էջ 136-139:

3. Ազյան Վ.Ռ., Միջազգային հիերարխիկ համակարգերի որոշ կառուցվածքային առանձնահատկությունների մասին, Եր., «21րդ ԴԱԸ», N 5, 2015, էջ 25-40:

4. Ադամյան Ն.Ս., Բրիտանական «Հայկական ընկերության» հայանպաստ գործունեության պատմությունից (1916-1917 թթ.), Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1, 2015, էջ 163-180:

5. Ամիրջանյան Հ.Հ., Հովսեփ արքեպիսկոպոս Արդուրյանը ու հայ-ռուսական հարաբերությունները, (XVIII դ. վերջ), Եր., «Պատմություն և մշակույթ» հայագիտական (գիտ. հոդված. Ժող.), 2015, էջ 32-44:

6. Ավագյան Ք.Ռ., Սուքիասյան Հ.Կ., Հանրապետական գիտաժողով՝ նվիրված Ջորավար Անդրանիկ Օզանյանի ծննդյան 150-ամյակին, Եր., «Պատմաբանասիրական հանդես», N1, էջ 311-314:

7. Ավագյան Ք. Ռ., Ջորավար Անդրանիկ Օզանյանի գործունեությունը արտերկրում (1919-1927 թթ.), Եր., «Պատմաբանասիրական հանդես», N2, 2015, էջ 143-165:

8. Ավագյան Ք. Ռ., Սերնդափոխության հեռանկարները սփյուռքում, Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N2, 2015, էջ 124-137:

9. Ավագյան Ք. Ռ., Հայապահպանություն, թե՛ հողապահպանություն. Սերնդափոխության գործընթացը սփյուռքում ազգային պետականության առաջնահերթությունների համատեքստում, «Հայաստան. Ցեղասպանությունից վերածնունդ. 1915-2015» (Երևանի «Գլաձոր» համալսարանի պրոֆեսորադասախոսական կազմի, ասպիրանտների և հայցորդների 7-րդ գիտ. նստաշրջ. հոդվածների ժողովածու), Եր., 2015, էջ 333-354:

10. Ավետիսյան Ս.Ռ., Հայաստանի Կարմիր խաչի ընկերության կազմավորումը և մարդասիրական գործունեությունը, Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 3, 2015, էջ 112-119:

11. Ավետիսյան Ս.Ռ., Անգլիական օգնության կոմիտեի (Անգլկոմ) մարդասիրական օգնությունը խորհրդային Հայաստանին, Եր., «Մեսրոպ Մաշտոց համալսարանի Լրատու» (գիտ. հոդված. պարբեր. ժող.), 2015, էջ 36-41:

12. Բախչինյան Ա.Հ., Հայերը Սիբիրում և ռուսաստանյան Հեռավոր Արևելքում (19-րդ դար - 1920-ական թթ.), Եր., «Բանբեր հայագիտության», N 1, 2015, էջ 153-176:

13. Բախչինյան Ա.Հ., Հայոց ցեղասպանության արձագանքները Ծայրագույն Արևելքի երկրներում, Պեյրոթ, «Հայկազեան հայագիտական հանդես», հ. ԼԵ., 2015, էջ 791-802:

14. Բարխուդարյան Վլ. Բ., Մուշեղյան Ա.Խ., Հին մետաղադրամներն ու դրամական գանձերը

- հայոց պատմության կարևոր սկզբնաղբյուր (Խաչատուր Մուշեղյանի ծննդյան 95-ամյակի առթիվ), Եր., «Պատմաբանասիրական հանդես», N2, 2015, էջ 185-207:
15. **Error! Reference source not found.** Վլ.Բ., Error! Reference source not found., Եր., «Բանբեր հայագիտության», N 3, 2015, էջ 44-79:
16. Գինոսյան Ն.Լ., Հայերը Օսմանյան կայսրության տնտեսական կյանքում, Եր., «Արևելագիտության հարցեր», N 9, 2015, էջ :
17. Գևորգյան Մ.Հ., Հակոբ Պարոնյանի «Ազգային Ջոզեր»-ի պատմական նախատիպերը, Գր. Արծրունի, Հովսեփ Շիշմանյան, Եր., «Մհերի դուռ», N 2, 2015, էջ :
18. Դանիելյան Է.Լ., Հայոց հոգևոր արժեքների պաշտպանության պատմությունից, Եր., «21-րդ դար», N 3, 2015, էջ 114-123:
19. Դանիելյան Է.Լ., Հայաստանի պատմաքաղաքակրթական ժառանգության նշանակությունը տեղեկատվական անվտանգության ոլորտում, Եր., «21-րդ դար», N 4, 2015, էջ 30-46:
20. Դանիելյան Է.Լ., Գարեգին Նժդեհի խոհերը հայրենանվեր հոգևոր ուժի ակունքների մասին, Եր., «Գլոբուս», N3, 2015, էջ 40-45:
21. Դումիրկյան Ա.Վ., Կոմմագենեի դրամներում հայակական թագի մեկնությունների հարցը ֆրանսիական պատմագրության մեջ, Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 3, 2015, էջ 103-111:
22. Երանյան Գ.Հ., Հայոց ցեղասպանության մասին քրդերի բանավոր պատմությունները (ըստ Գյուլիչեք Թեքինի «Քրդերը պատմում են Հայոց ցեղասպանության մասին» գրքի), Պեյրութ, «Հայկազեան հայագիտական հանդես», հ. ԼԵ., 2015, էջ 819-841:
23. Երանոսյան Ն.Ս., Եգիպտոսի արաբալեզու մամուլը արևմտահայերի կացության մասին (1878-1896), Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 2, 2015, էջ 196-209:
24. Երանոսյան Ն.Ս., Հայկական հարցը Եգիպտոսի «Ալ-Մուշիր» պարբերականի երգիծանկարներում ԺԹ դարի վերջին քառորդին, Պեյրութ, «Հայկազեան Հայագիտական Հանդես», հ. ԼԵ., 2015, էջ 623-637:
25. Եսոյան Մ.Ա., Հայոց ցեղասպանության հիմնահարցի արծարծումը «Արև»-ի արաբերեն հավելվածի էջերում, Եր., «Հայոց պատմության հարցեր» (գիտ. հոդված. ժող.), N 16, 2015, էջ 168-182:
26. Զաքարյան Լ.Ս., Հայաստանի III հանրապետության տարածքային կառավարման և ինքնակառավարման համակարգերի ձևավորման պատմությունից, Եր., «Հայոց պատմության հարցեր» (գիտ. հոդված. ժող.), N 16, 2015, էջ 304-326:
27. Թոխաթյան Կ.Ս., Հայաստանի ժայռապատկերները նախնադարյան արվեստի համատեքստում, Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 2, 2015, էջ 368-381:
28. Թոխաթյան Կ.Ս., Նախնադարյան արվեստը և Հայաստանի ժայռապատկերները, «Աստղագիտության կապն այլ գիտությունների, մշակույթի հասարակության հետ» (Հայկ. աստղագիտ. ընկեր. XIII տարեկան համաժողովի նյութերի ժողովածու), Եր., 2015, էջ 334-344:
29. Թոխաթյան Կ.Ս., Հայկական լեռնաշխարհի ժայռապատկերների քարտեզագրումը («Հայկական Լեռնաշխարհ» հանրապետ. գիտաժողովի նյութեր), Եր., 2015, Խ. Աբովյանի անվ. մանկավարժական համալսարան, Եր., 2015, էջ 312-322:
30. Խաչատրյան Կ.Հ., Սուքիասյան Հ.Կ., Հայ-վրացական տարածքային սահմանային խնդիրների կարգավորման գործընթացը 1920-1930-ական թվականներին, Եր., «Պատմություն և մշակույթ», Հայագիտական հանդես (գիտ. հոդված. ժողով.), 2015, էջ 75-97:
31. Խաչատրյան Կ.Հ., Հայ գիտության ներդրումը ԽՍՀՄ ռազմաարդյունաբերական ոլորտում հետպատերազմական առաջին տասնամյակներին (1950-1960-ական թթ.), Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 2, 2015, էջ 77-86:

32. Խաչատրյան Կ.Հ., Հայկական գիտության ներդրումը ԽՍՀՄ ռազմապաշտպանական և տիեզերական արդյունաբերության ոլորտում (1970-1980-ական թթ.), Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 3, 2015, էջ 10-27:
33. Խաչատրյան Կ.Հ., Ռազմապաշտպանական արտադրությունը Խարհրդային Հայաստանում հետպատերազմյան առաջին տասնամյակներին (1946-1970 թթ.), Եր., «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», N 123, Եր., 2015, էջ 372-389:
34. Խաչատրյան Կ.Հ., Սուքիասյան Հ.Կ., Հայ-ադրբեջանական տարածքային-սահմանային խնդիրները Անդրկովկասյան դաշնության օրոք (1922-1936 թթ.), Եր., «Հայոց պատմության հարցեր (գիտական հոդվածների ժողովածու)», N 16, 2015, էջ 222-266:
35. Խաչատրյան Կ.Հ., Խորհրդային Հայաստանի ռազմապաշտպանական արդյունաբերությունը 1970-1991 թվականներին, Եր., «Հայոց պատմության հարցեր» (գիտ. հոդված. ժողով.), N 16, 2015, էջ 267-303:
36. Խաչատրյան Հ.Ա., Սասանյան Պարսկաստանի վարչակարգի հաստատումը Մեծ Հայքի արևելյան հատվածում, Վիրքում և բուն Աղվանքում (V դ.), «Հայոց պատմության հարցեր» (գիտ. հոդվ. ժողով.), N 16, Եր., 2015, էջ 81-98:
37. Խառատյան Ա.Ա., Արևմտահայ մամուլը ցեղասպանության տարիներին, Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1, 2015, էջ 91-100:
38. Խառատյան Ա.Ա., Անուշավան Զաքարյան, Սերգեյ Գորոդեցկին Արևմտյան Հայաստանում և Անդրկովկասում (1916-1921 թթ.), Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 3, 2015, էջ 255-260 (գրախոսություն):
39. Խառատյան Ա.Ա., Ս. Սարգսյան. «Արմենիա» պարբերականը ազատագրական գաղափարախոսության ակունքներում, Եր., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, 2015, էջ 275-280 (գրախոսություն):
40. Խոսրոսա Ա.Ռ., Ասորիների ցեղասպանությունն Օսմանյան կայսրությունում. համառոտ ակնարկ, Պէրոյթ, «Հայկազյան հայագիտական հանդես», հ., ԼԵ., 2015, էջ 185-200:
41. Խուդինյան Գ.Ս., Եղեռնի հիշողությունը գլոբալացող աշխարհում, Եր., «ՎԷմ» համահայկական հանդես, N 1, 2015, էջ 3-8:
42. Խուդինյան Գ. Ս., Անցյալի գիտակցման պահը, Եր., «ՎԷմ», համահայկական հանդես, N 2, 2015, էջ 3-7:
43. Խուդինյան Գ.Ս., Անպատճելիության գոտու խարխուլումը և Հայ Դատի նոր մարտահրավերները, Եր., «ՎԷմ» համահայկական հանդես, N 2, 2015, էջ 89-101:
44. Խուդինյան Գ.Ս., Թուրք-քրդական դիմակայությունը և Արևմտյան Հայաստանի ճակատագիրը, Եր., «ՎԷմ» համահայկական հանդես, N 3, 2015, էջ 3-8:
45. Խուդինյան Գ.Ս., Դաշնակցական ընդհատակի լեգենդը, մի ուշագրավ վավերագիր Ավետիս Ղարիբյանի (Պաղվալի Վաղո) հեղափոխական գործունեության մասին, Եր., «ՎԷմ» համահայկական հանդես, N 3, 2015, էջ 188-196:
46. Խուդինյան Գ.Ս., ՀՀ Դաշնակցությունը և Հայաստանի քաղաքակրթական առաքելությունը, Եր., «ՎԷմ» համահայկական հանդես, N 4, 2015, էջ 3-8:
47. Կարապետյան Ա.Հ., Հայկական ազատամարտի փառքը. Զորավար Անդրանիկ, Եր., «Գիտության աշխարհում», N 2, 2015, էջ 6-11:
48. Կարապետյան Ա.Հ., Ռուսաստանի հայ գաղթօջախների պատմություն, Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 2, 2015, էջ 410-413:
49. Կարապետյան Ա.Հ., Հայոց ցեղասպանության գործով միջազգային դատարան դիմելու հիմքերն ու հնարավորությունները, Եր., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2, 2015, էջ 252-256:
50. Կարապետյան Ա.Հ., Փոքր քաղաքի պատմությունների վավերագիրը, Եր., «Նորք» հանդես, N 1, 2015, էջ 147-150:

51. Կարապետյան Մ.Լ., Հայաստանի առաջին հանրապետության բանակի սպառազինման համակարգը, Եր., «Հայկական բանակ», N 3, 2015, էջ 114-122:
52. Հակոբյան Ա.Մ., Մի ամբաստանագիր Ալեքսանդրապոլի հեղկոմի խայտառակ գործերի մասին, Եր., «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, N 1, 2015, էջ 228-236:
53. Հակոբյան Ա.Մ., Ընտրական համակարգի ձևավորումը Խորհրդային Հայաստանում 1920-ական թթ., Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 2, 2015, էջ 87-103:
54. Հակոբյան Ա.Մ., Կուսակցական նոմենկլատուրայի ձևավորումը Խորհրդային Հայաստանում, Եր., «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, N 3, 2015, էջ 42-76:
55. Հակոբյան Ա.Մ., Հայաստանի առաջին Հանրապետության խորհրդարանական կառավարման փորձը, Եր., «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, N 4, 2015, էջ 22-41:
56. Հակոբյան Ա.Մ., Պետական իշխանության թևերի սահմանազատման հարցերը Խորհրդային Հայաստանում (1920-ական թվականներ), Եր., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, 2015, էջ 77-98:
57. Հակոբյան Ա.Մ., Ընտրական գործընթացները ՀՍԽՀ-ում 1920-ական թթ., Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 3, 2015, էջ 37-49:
58. Հայրապետյան Ա.Ս., Առաջին աշխարհամարտը և Ալեքսանդրապոլի գաւառ հաստատուած գաղթականութեան թուաքանակը, Պէյրութ, «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս», հ., ԼԵ., 2015, էջ 249-271:
59. Հայրապետյան Ա.Ս., Արևելահայ մամուլն առաջին աշխարհամարտի տարիներին Ալեքսանդրապոլի գավառում հաստատված գաղթականության մասին, Գյումրի, ՀՀ ԳԱԱ ՇՀՀ կենտրոնի «Գիտական աշխատություններ», հ. 18, 2015, 14 էջ:
60. Հայրապետյան Կ.Պ., Անդրանիկը արևմտահայ առաջին համագումարում, Եր., «Պատմություն և մշակույթ» հայագիտական հանդես, 2015, էջ 140-150:
61. Հայրապետյան Ք.Խ., 1920 թ. մայիսյան ապստամբությունն Աջոտ Հովհաննիսյանի մեկնաբանությամբ, Եր., «Հայոց պատմության հարցեր» (Գիտական հոդվածների ժողովածու), N 16, 2015, էջ 211-222:
62. Հարությունյան Կ.Ա., Հայ ժողովրդի մասնակցությունը Հայրենական մեծ պատերազմին (1941-1945 թթ.), Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 2, 2015, էջ 12-24:
63. Հարությունյան Կ.Ա., Խորհրդային միության կրկնակի հերոս Նելսոն Գևորգի Ստեփանյան (ծննդյան 100-ամյակի առթիվ), «Նելսոն Ստեփանյանի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված գիտական հոդվածների ժողովածու», Եր., Պատմ. ինստ., 2015, էջ 141-160:
64. Հարությունյան Կ.Ա., Հայրենական մեծ պատերազմը նաև հայ ժողովրդի հայրենականն էր, Եր., «Գիտության աշխարհում», N 5, 2015, էջ 4-5:
65. Հարությունյան Հ.Մ., Նոր Բայազետ գավառը 1921 թ. փետրվարյան ապստամբության ընթացքում, Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 2, 2015, էջ 87-103:
66. Հարությունյան Հ.Մ., Շուշիի հայության կոտորածները (1919 թ. հունիս և 1920 թ. մարտ), Եր., «Բանբեր հայագիտության». հանդես, N 1, 2015, էջ 50-81:
67. Հարությունյան Հ.Մ., Նոր Բայազետի գավառը Խորհրդային Հայաստանի վարչատարածքային բաժանումներում (1920-1930 թթ.), Եր., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2, 2015, էջ 166-184:
68. Հարությունյան Հ.Մ., Փոխադարձ օգնության կոմիտեների (ՓՕԿ) գործունեությունը Նոր Բայազետի գավառում (1921-1929 թթ.), ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, Եր., N 2, 2015:
69. Հարությունյան Հ.Մ., Խորհուրդների կազմավորումը Նոր Բայազետ (Սևանի) գավառում (1920-1930 թթ.), ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, Եր., N 2, 2015:
70. Հարությունյան Մ.Գ., Գիտակրթական կյանքը Արցախում 1639-1700 թթ. (համառոտ ակնարկ), Եր., «Ակունք» (գիտ. հոդված. ժողով.), N 2, 2015, էջ 32-40:

71. Հարությունյան Մ.Գ., Ուշագրավ էջեր Արցախի գորգագործության և ասեղնագործության պատմությունից (1639–1700 թթ.), Եր., «Պատմություն և մշակույթ» (գիտ. հոդված. ժողով.), 2015, էջ 422–431:
72. Հովհաննիսյան Գ.Հ., Կամավորական շարժման հարցի շուրջ, Եր., «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», N 1, 2015, էջ 251–258:
73. Հովհաննիսյան Լ.Հ., Հայերի ցեղասպանության համար Թուրքիայի պատասխանատվության հիմնախնդիրը, «Հայաստան : Ցեղասպանությունից վերածնունդ 1915-2015 (Երևանի «Գլաձոր» համալսարանի պրոֆեսորադասախոսական կազմի, ասպիրանտների և հայցորդների VII գիտ. նստաշրջ. հոդված. ժողով.), Եր., «Նոյյան տապան», 2015, էջ 310–332:
74. Հովսեփյան Մ.Վ., «Կարինի «Ալիք» պարբերականը (1914 թ.)», Եր., «Ակունք» (գիտ. հոդված. ժողով.), N 1, 2015, էջ 35–43:
75. Ղազախեցյան Վ.Ն., Հայոց ցեղասպանության թուրք-ադրբեջանական քաղաքականության շուրջ (1918–1920 թթ.), «Հայոց պատմության հարցեր» (գիտ. հոդված. ժողով.), N 16, Եր., էջ 182–211:
76. Ղազախեցյան Վ.Ն., Ըմբոստ Դարալագյազը և Արփայի «ծրագիրը» (1930–1931 թթ.), Եր., «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», N 123, 2015, էջ:
77. Ղազարյան Ա.Բ., Մովսես Խորենացու ծննդյան վայրի շուրջ, «Հայոց պատմության հարցեր» (գիտ. հոդված. ժողով.), N 16, Եր., էջ 71–81:
78. Ղամբարյան Ա.Վ., Իրավիճակը Հայաստանում ըստ ԱՄՆ պետքարտուղարի օգնական Վ. Ֆիլիպսի տեղեկությունների (1919 թ. սեպտեմբեր), Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 3, 2015, էջ 120–127:
79. Ղամբարյան Ա.Վ., Հայկազյան հայագիտական հանդես, Եր., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 1, 2015, էջ 301–306:
80. Ղարազյոզյան Ա.Հ., Մարդերի ռազմական կազմակերպությունը հին Հայաստանում, Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 3, 2015:
81. Մախմուրյան Գ.Գ., Արեւմտեան Հայաստանի պաշտպանութեան խնդիրները ԱՄՆի եւ Դաշնակից Տերութիւնների քաղաքականութեան ոլորտում (1917–1918 թթ.), Պէյրութ, «Հայկազեան Հայագիտական Հանդես», հ. ԼԵ., 2015, էջ 273–292:
82. Մարության Ա.Յ., Հայոց ցեղասպանության ժխտման ու նենգափոխման թուրքական «հայեցակարգի» հիմնական բաղադրիչները, Եր., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 1, 2015, էջ 24–35:
83. Մարության Ա.Յ., Ցեղասպանության գործերի քննությունը գերմանական ու իսրայելական դատարաններում, Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1, 2015, էջ 24–32:
84. Մարության Ա.Յ., Հայոց ցեղասպանություն. ունեզրկումից հատուցում, Եր., «Վեմ» համահայկական հանդես, թիվ 2, 2015, էջ 144–171:
85. Մելիքյան Կ.Ռ., Հայոց եկեղեցին դավանաբանական բանավեճերում (IV–V դդ.), Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 2, 2015, էջ 209–224:
86. Մելիքյան Վ.Հ., Արևմտահայ հասարակական-քաղաքական կյանքը բոլշևիկյան հեղաշրջումից հետո, Եր., «Բանբեր Հայագիտության», N 2, 2015, էջ 145–164:
87. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայ դատի խնդիրը Հայաստանի Հանրապետության արտաքին քաղաքականության ուղեգծում, Եր., «Գիտության աշխարհում», N 1, 2015, էջ 6–12:
88. Մելքոնյան Ա.Ա., Հայության խնդիրները Մեծ եղեռնի 100-րդ տարելիցի նախաշեմին, Եր., «Հայագիտությունը դպրոցում», N 1, 2015, էջ 58–64:
89. Շահնազարյան Ա.Բ., Հայոց արևելից կողմերի գիտության և մշակույթի գործիչների ազգային պատկանելիության ադրբեջանական նենգափոխման շուրջ, Եր., «Հայոց պատմության հարցեր» (գիտ. հոդված. ժողով.), N 16, 2015, էջ 118–141:

90. Շահնագարյան Ա.Ի., «Զաքարյան Հայաստանի իրավական կարգավիճակի հարցը հայ և վրաց պատմագիտության մեջ», Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 3, 2015, էջ 84-102:
91. Սահակյան Ռ.Օ., Գասպարյան Ռ.Հ., Հատված Ա-Դոյի «Իմ հիշողությունները» հուշագրությունից, Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1, 2015, էջ 181-189:
92. Սահակյան Ռ.Օ., Գասպարյան Ռ.Հ., Ա-Դոյի անտիպ արխիվից. Գրիգոր Արծրունի, «Հանդես» (Գիտամեթոդական հոդվածների ժողովածու), Եր., N 17, 2015, էջ 215-221:
93. Սահակյան Ռ.Օ., Հայոց մեծ եղեռնը, Եր., «Հանդես» (գիտամեթոդ. հոդված. ժողով.), N 17, 2015, էջ 94-108:
94. Սահակյան Ռ.Օ., Գերմանիան և հայոց ցեղասպանությունը, Եր., «ՎԷմ» համահայկական հանդես, N 2, 2015, էջ 78-89:
95. Սահակյան Ռ.Օ., Գասպարյան Ռ.Հ., Մար-ի նորահայտ հուշերը. Մաս առաջին: ՀՅ Դաշնակցության գործունեության առաջին տարիները, Եր., «ՎԷմ» համահայկական հանդես, N3, 2015, էջ 197-234:
96. Սահակյան Ռ.Օ., Գասպարյան Ռ.Հ., Մար-ի նորահայտ հուշերը. Մաս երկրորդ: Բանկ Օտտոմանից մինչև Կիլիկիա, Եր., «ՎԷմ» համահայկական հանդես, N 4, 2015, էջ 152-182:
97. Սարգսյան Ա.Թ., Հայոց Մեծ եղեռնի արտացոլումը «Արմենիա» պարբերականի էջերում (1885-1923), Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 2, 2015, էջ 62-76:
98. Սարգսյան Ա.Թ., «Արմենիա» թերթը – Արմենական կուսակցություն (130-ամյակների առթիվ), Եր., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 1, 2015, էջ 152-163:
99. Սարգսյան Ա.Թ., Հետսահմանադրական Թուրքիան և «Արմենիա» պարբերականը (Հայաստան Ցեղասպանությունից վերածնունդ 1915-2015, (Երևանի «Գլաձոր» համալսարանի հիմնադրման 25-ամյակին նվիրված VII գիտ. նստաշրջ. հոդված. ժողով.), Եր., 2015, էջ 491-510:
100. Սարգսյան Վ.Ս., Մ.թ.ա. VIII դ. երկրորդ կեսին և VII դարի առաջին կեսին գահակալած Վանի արքաների հաջորդականության շուրջ, «Հայոց պատմության հարցեր» (գիտ. հոդված. ժողով.), Եր., N16, էջ 3-14:
101. Սարուխանյան Ն.Բ., XVIII դարի 60-70-ական թվականների հայ ազատագրական շարժումը և կաթողիկոս Սիմոն Երևանցին», Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 3, 2015, էջ 9-22:
102. Սարուխանյան Ն.Բ., Բաֆֆին և Հայկական հարցը, Եր., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, 2015, էջ 99-107:
103. Սարուխանյան Ն.Բ., Ա.Ա. Խառատյան. Արևմտահայ մամուլն իր պատմության ավարտին (1900-1922), Եր., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, 2015, էջ 281-285 (գրախոսություն):
104. Սվազյան Հ.Ս., Աղվանից եկեղեցին, Էջմիածին, «Էջմիածին», N 9, 2015, էջ 22-35:
105. Սվազյան Հ.Ս., Աղվանից աշխարհի պատմության ուսումնասիրման հիմունքները, Եր., «Պատմաբանասիրական հանդես», № 3, 2015, էջ 208-240:
106. Ստեփանյան Գ.Ս., 1921թ. փետրվարի 14-18-ի իրադարձությունները Երևանի կենտրոնական բանտում, «ՎԷմ» համահայկական հանդես, N 3, 2015, էջ 161-178:
107. Ստեփանյան Գ.Ս., Գանձակ-Ելիզավետպոլի նահանգի Նուխի և Արեշ գավառների ու Բաքվի նահանգի հայ բնակչության պատմաժողովրդագրական համառոտ ակնարկ (XIX դարի երկրորդ կես – XX սկիզբ), Եր., «Արևելագիտության հարցեր» (գիտ. հոդված. ժողով.), N9, 2015, էջ 218-267:
108. Սուքիասյան Հ.Կ., Հայաստանի առաջին հանրապետությունում հրապարակային միջոցառումների նկատմամբ վերահսկողության հարցի շուրջ, Էջմիածին, «Էջմիածին», N Է, 2015, էջ 118-125:

109. Սուքիասյան Հ.Կ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի երիտասարդ գիտաշխատողների XXXVI նստաշրջանը՝ նվիրված հայերի ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին, Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 2, 2015, էջ 439-441:
110. Սուքիասյան Հ.Կ., Մարանգոյան Ա.Հ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի հրատարակչական գործունեությունը 2005-2015 թթ. (համառոտ ակնարկ), Եր., «Հայոց պատմության հարցեր (գիտական հոդվածների ժողովածու)», N 16, 2015, էջ 327-332:
111. Սուքիասյան Հ.Կ., Մամուլի պետական վերահսկողությունը և գրաքննությունը Հայաստանի Հանրապետությունում (1918-1920 թթ.), Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 3, 2015, էջ 63-77:
112. Վարդանյան Ա.Մ., Աղվանքը VII դարի կեսերին, Եր., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2, 2015, էջ 241-251:
113. Վարդանյան Ա.Մ., Բուն Աղվանքի արևելյան սահմանի շուրջ, Եր., «Հայոց պատմության հարցեր» (գիտ. հոդված. ժողով.), N 16, էջ 63-71:
114. Վարդանյան Վ.Մ., Հայոց եկեղեցին նախարարական պետականության հենարան (428-630-ական թթ.), Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1, 2015, էջ 212-224:
115. Վարդանյան Վ.Մ., Հայաստանի պետական համակարգը Օմայանների օրոք (640-750 թթ.), Եր., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2, 2015, էջ 229-240:
116. Վարդումյան Գ.Դ., Հայոց ազգային արժեքները և հայ հասարակությունը III հազարամյակի շեմին. Երևանի Վ. Բրյուսովի անվ. պետ. համալս. «Գրականության և մշակույթի արդի հիմնախնդիրները» միջազգ. գիտաժող.ի նյութ. ժողով., պր. Զ, Եր., 2015, էջ 350-362:
117. Վարդումյան Գ.Դ., Հայոց ազգային ինքնության հիմնախնդիրը մշակութային եղեռնի համատեքստում, Եր., «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1, 2015, էջ 77-90:
118. Վարդումյան Գ.Դ., Տիեզերքը և հայ դիցաբանությունը, «Աստղագիտության կապն այլ գիտությունների, մշակույթի հասարակության հետ» (Հայկական աստղագիտ. ընկեր. XIII համաժող. նյութ. ժողով.), Եր., 2015, էջ 345-355:
119. Վարդումյան Գ.Դ., Հին հայոց դիցապաշտական համակարգի քարտեզագրումը, «Հայկական լեռնաշխարհ» (հանրապետ. գիտաժող. նյութ.), Եր., 2015, Երևանի Խ. Աբովյանի անվ. ՀՊՄՀ, Եր., 2015, էջ 323-332:
120. Ութույցյան Ա.Ա., «Պատմութիւն Տանն Բագրատունեաց» կորած երկասիրությունն ու դրա հեղինակը, Էջմիածին, «Էջմիածին», N 8, 2015, էջ 149-153:
121. Քոսյան Լ.Ս., Աղթամարի Խաչատուր Բ կաթողիկոսի զեկուցագիրը 1895 թ. հայկական կոտորածների մասին (ֆրանսերեն), Եր., «Հայագիտության հարցեր», N 1, 2015, էջ 163-172:
122. Քոսյան Լ.Ս., 1890-ական թթ. Համիդյան կոտորածներից հետո Կարսի մարզում ապաստանած արևմտահայ փախստականների դրությունը և մոտավոր թվաքանակը, Եր., «Հայագիտության հարցեր», N 3, 2015, էջ 46-51:
123. Арутюнян К.А., Участие армянского народа в Великой Отечественной войне (1941-1945 гг.), Եր., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2, 2015, էջ 117-142:
124. Арутюнян К.А., Вклад армянского народа в победе в Великой Отечественной войне (1941-1945 гг.). Сб. мате. Межд. форума победителей «Великая победа, добытая единством», М., 2015, с. 145-168.
125. Арутюнян К.А., Исследование жизни и деятельности дважды Героя Советского Союза Нельсона Степаняна в армянской историографии и литературе, Нельсон Степанян. Сб. мате. конф., посве. 100-летию Героя Советского Союза Нельсона Степаняна, Ер., Изд. Института истории НАА РА, 2015, с. 33-46.
126. Арутюнян К., Вклад воинов – армян – участников танковых сражений в общую победу над немецко-фашистскими войсками в Курской битве (5 июля – 23 августа 1943 г.). Сб. тр. Межд. научно-практич. Конф., г. Юрга Кемеровской области, 2015, с. 242-245.

127. Арутюнян М.Г., Важность роли некоторых нормативных правовых актов в процессе освидетельствования, признания и осуждения геноцида армян – как особо тяжкого международного преступления, Материалы межд. конф., посвя. 100-летней годовщине Геноцида армян, Сборник научных статей, Ставрополь ООО «Академия», 2015, с. 30–38.
128. Вардунян Г.Д., Вардунян С.Д., Национально-цивилизационные ценности армянства и армянское общество на пороге III тысячелетия http://soyuzinfo.am/rus/analitics/detail.php?ELEMENT_ID=1711&spphrase_id=906
129. Вардунян Г.Д., Вардунян С.Д., Проблема национальной идентичности армян в контексте культурного геноцида http://soyuzinfo.am/rus/analitics/detail.php?ELEMENT_ID=1711&spphrase_id=906
130. Вардунян Г.Д., Мифо-эпический образ армянского Мийра в контексте сравнительного анализа с римским Митрой, Ер., «Трансформационные процессы в эпоху Принципата. Включение Рима в осевое время» (Сборник статей), «Вестник РАУ», 2015, с. 192-220.
131. Вардунян Г.Д., Особенности мифомышления армян («Գրականության և մշակութային արդի խնդիրները» միջազգ. գիտաժողով., Երևանի Վ. Բրյուսովի անվ. ԼՀՀ, հոդված. ժողով.), 2015:
132. Гамбарян А.В., Геноцид армян: проблемы преуменьшения и отрицания, Материалы межд. конф. “Уроки Холокоста и современная Россия”, М., 2015, с. 56–65.
133. Гамбарян А.В., Девятая международная конференция “Уроки Холокоста и современная Россия”, Ер., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, 2015, էջ 308-311.
134. Даниелян Э.Л., Думикян А.В., Некоторые англоязычные ирановедческие труды, французский перевод «Ашхарнацуйца», неопубликованный сборник “Надписи Гандзасара и Авоцптука” против Азербайджанских фальсификаций., «Հայոց պատմության հարցեր», N 16, 2015, էջ 15-46:
135. Думикян А.В., Армянский культурно-экономический фактор в освещении французской историографии в контексте шелкового пути, Северо-Кавказский федеральный университет, «Историко-культурное наследие Великого шелкового пути и продвижение туристских дестинаций на Северном Кавказе», 2015.
136. Магалян А.В., Армянский княжеский род Асан-Джалалянов в XVII-XIX веках, «Генеалогия народов Кавказа. Традиции и современность», вып. VII, Владикавказ, 2015, с. 61-85.
137. Магалян А.В., С. Бакалов, Л. Присак, Представители армян в среде молдавского боярства и бессарабского дворянства (Документы, касающиеся генеалогии рода Лебедевых), Ер., «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3, 2015, էջ 251-274:
138. Махмуриян Г.Г., Американские миссионеры о проблемах помощи и репатриации западных армян (по архивным документам 1919-1922 гг.), Ер., «Լրաբեր հասարակական գիտություններ», N 1, 2015, էջ 54-69:
139. Маргарян Е.Г., Образ врага в римской литературе эпохи принципата, Критика и семиотика и герменевтика, вып. 2. Новосибирск – Москва: Институт филологии сибирского отделения РАН, Новосибирский госуниверситет, РГГУ, 2015. с. 367-384.
140. Маргарян Е. Г., Лимес – контактная зона или цивилизационный кордон?, Сб. науч. ст.. Годичная конф., часть 1, Ер., изд. РАУ, 2015. с. 115-122.
141. Маргарян Е. Г., Восточносредиземноморский фронт в контексте тррансформационных процессов в эпоху перехода от Республики к Принципату, «Трансформационные процессы в эпоху Принципата. Включение Рима в осевое время» (Сборник статей), Ер., «Вестник РАУ» 2015, с. 7 – 91.
142. Маргарян Е. Г., Современные номотетические подходы к анализу динамики всемирной истории. «ПереОРИЕНТация» или «ориентализация» современного исторического сознания, Диалог со временем. Москва: Аквилон, 2016, 2015, с.

143. Маргарян Е. Г., Вечный мир в мифе и эпосе: пища героев, кости, волосы, борода, соль, Критика и семиотика. Новосибирск – Москва: Институт филологии сибирского отделения РАН, Новосибирский госуниверситет, РГГУ, 2016, вып. 1., 2015, с..
144. Марукян А.Ц., Основные составляющие возможного искового заявления в международный суд по делу геноцида армян, Мате. межд. научно-практич. конф., посвя. 100-летию геноцида армянского народа 1915 года: сб. науч. ст., Ставрополь-Пятигорск, 17 апреля 2015 г., ООО “Академия”, Ставрополь-Пятигорск 2015, с. 62-70.
145. Марукян А.Ц., Политика России на занятых территориях Западной Армении в 1915-1917 годах, Мате. межд. науч. конф. “Боевое братство и национальное единство народов Северного Кавказа в годы Первой мировой войны”, Пятигорск- Ставрополь, Ставрополь 2015, с. 63-72.
146. Марукян А.Ц., Последствия Геноцида армян и возможности их преодоления, Мате. научно-практич. конф. “Геноцид армян в Османской империи ”, Днепропетровск 2015, с. 24-31.
147. Меликян В.Г., Установление взаимоотношений между Закавказским комиссариатом и Юго-Восточным союзом России (ноябрь 1917 г.–январь 1918 г.), Боевое братство и национальное единство народов Северного Кавказа в годы Первой мировой войны, Мат. межд. научной конф., Ставрополь, 2015, с. 222-228.
148. Мелконян А.А., *Óíèèàëüíúé èñðí÷íèè íà àðìÿíñèèð ãíòðîáíèü÷ãñèèð ïððÿààð íà Èààèàçñîèî ððîòà ïãðáíé ìèððáíé áíéíü*, «*Բնութիւն հայազգիւնութեան*», Եր., N 1, 2015, № 18–28.
149. Мелконян А.А., Армянский народ в Великой отечественной войне (1941–1945), Нельсон Степанян – 100, сб. науч. ст., Ер., 2015, с. 8–14.
150. Мелконян А. А., Воспоминания Федора Елисеева о казаках и армянских добровольческих отрядах на Кавказском фронте Первой мировой войны., Культурное измерение войны: Первая мировая война в образах, в памяти и истории (к 70-летию факультета истории, философии и искусств), Мат. межд. науч. коф., Ставрополь, 2015, с. 31–35.
151. Мелконян А.А., Первая мировая война: Кавказский фронт (анализ и оценки армянского историка), Культурное измерение войны: Первая мировая война в образах, в памяти и истории (к 70-летию факультета истории, философии и искусств), мат. межд. науч. конф., Ставрополь, 2015, с. 60–63.
152. Мелконян А.А., Процесс международного признания геноцида армян, Мат. межд. научно-практич. конф., посвя. столетию геноцида армянского народа 1915 года, Ставрополь-Пятигорск, 2015, с. 71–76.
153. Мелконян А.А., Значение резолюции Государственной Думы ФС РФ от 14 апреля 1995 г. в контексте процесса международного признания Геноцида армян, Геноцид в исторической памяти народов и в информационных войнах современности, мат. межд. форума, Москва, 2015, с. 18–24.
154. Саакян Р.О., Самооборонительные бои западных армян в 1915 году, Боевое братство и национальное единство Северного Кавказа в годы Первой мировой войны: мат. межд. конф., Ставрополь, Изд. СКФУ, 2015, с. 55–62.
155. Саргсян С.Т., Эволюция процесса признания Геноцида, Ер., «Регион и мир» научно-аналитический журнал, N 1–2, с. 44–48.
156. Связян Г.С., Снова о южной границе Албании (I в. до н. э.- сер. V в. н.э.), *Albania Cauoasica*, I, М., 2015, с. 48-56.
157. Хосроева А.Р, Преследования и массовый исход христиан из мусульманского мира, Материалы форума «Геноцид в исторической памяти народов и в информационных войнах современности», М., 2015, с. 148-152.
158. Хосроева А.Р., Геноцидальная политика османских властей в отношении христиан своей страны в годы Первой мировой войны, Мат. межд. науч. конф., Пятигорск-Ставрополь, 2015, с. 72-77.

159. Avakian K.R., General Andranik Ozanian's Activities Abroad (1919-1927), Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue N 2, 2015, pp. 101-119.
160. Ayvazyan S.R., Biainian (Urtian)-Armenian: The issue of linguistic identity: Yerevan, Fundamental Armenology, 2015 Editorial, Electronic journal, [http://www.fundamentalarmenology.am/Article/8/100/BIAINIAN-\(URARTIAN\)-ARMENIAN-\(The-issue-of-linguistic-identity\).html](http://www.fundamentalarmenology.am/Article/8/100/BIAINIAN-(URARTIAN)-ARMENIAN-(The-issue-of-linguistic-identity).html)
161. Ayvazyan S.R., The Haykazuns and the Kingdom of Van (Ararat-Urtu), Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue N 2, 2015, pp. 26-46.
162. Danielyan E.L., The Defendant of Armenia's Historical, Political and Geographical Entity in Historical Cartography, Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue 1, 2015, pp. 106-108.
163. Danielyan E.L., Editorial, Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue 1, 2015, pp. 11-15.
164. Danielyan E.L., Civilizational Foundations of the Armenian State system and Modern Challenges, Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue 2, 2015, pp. 309-318.
165. Danielyan E.L., The Historical Significance of Armenian Writing: Original and Translated Literature as an Aspect of the Dialogue of Civilizations, Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue N 2, 2015, pp. 373-383.
166. Dumikyan A.V., L'exercice de la methode sincretique de l'étude de l'ancienne histoire d'Armenie par les arménologues français du XIXe siècle), Colloque International, Université d'Etat Ilia, Langue et territoire, 2015:
167. Khosroeva A., Looking Beyond the Centennial. The Armenian Genocide, «The European Post», Brusselle, 13. 04. 2015, <http://europeanpost.co/armenian-genocide/>.
168. Maghalyan A.V., Falsification of the history of the Artsakh Meliqdoms by Azerbaijan historiography, Yerevan, «Fundamental Armenology», Electronic journal, Issue 2, 2015, pp. 328-336.
169. Makhmuryan G., The Harbord Mission Report on Armenia, 1919 in the U.S. Departement of State Archives, Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue 2, 2015, pp. 423-450; <http://www.fundamentalarmenology.am>
170. Marukyan A. Ts., Legal Grounds of the Plea to the International Court of Justice on the Case of the Armenian Genocide, Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue 1, 2015, p. 257-277.
171. Marukyan A.Ts., The Case of the Armenian Genocide in the International Court of Justice Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue 2, 2015, pp. 238-252.
172. Melkonyan A.A., The Armenian Genocide from International Recognition and Condemnation to Reparations and Restitution, Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue 1, Yerevan, 2015, pp. 57-62.
173. Melkonyan A.A., The Ottoman Policy of the Destruction of the Ethno-Demographic Structure of Erzurum Province of Western Armenia (from the 16th century to the beginning of the 20th century), Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue 1, Yerevan, 2015, pp. 287-293.
174. Melkonyan A. A., From the History of the Kars Oblast' (1878-1918), Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue 2, 2015, pp. 295- 308.
175. Melkonyan A.A., The 1915 Mets Yeghern (Genocide) of Armenians: History and Contemporary Problems, Armenian Folia Anglistika, International Journal of English Studies, 1(13)/2015 – Yerevan, pp. 180-185.
176. Melkonyan Aschot, Maßnahmen zur Vorbeugung von Genoziden im 21. Jahrhundert - Faktenanalysen und Zeitzeugenberichte, Berlin, 2015, 2 november, Quelle: <http://aeae.eu/event/vortragsabend-vorbeugemasnahmen-gegen-die-genozidialen-verbrechen-im-21-jahrhundert-anhand-der-faktenanalyse-und-zeitzeugenberichte/>.

177. Sahakyan R.O., From the History of the Armenian Volunteer Movement on the Russian-Turkish Front During World War I, Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue 2, 2015, pp. 58-68.
178. Sargsyan R.H., Sahakyan R.O., The Historical Background of the Formation of the Internal Forces - The Police System of the Artsakh Republic (NKR), Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue 2, 2015, pp. 253-278.
179. Sargsyan V.S., On the Problem of the Succession of the Biainian Kings of the Ararat (Urartu) Kingdom in the Second Half of the 8th - the First Half of the 7th Century B.C., Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue 2, 2015, pp. 47-51.
180. Tokhatyan K.S., Rock Carvings of Armenia, Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue 2, 2015, pp. 184-205. www.fundamentalarmenology.am/Article/9/180/ROCK-CARVINGS-OF-ARMENIA.html
181. Vardanyan V. M., The Armenian Princely System in Vaspurakan During the Struggle of the Armenian People Against the Arab Caliphate's Dominance (the 8th Century), Yerevan, Fundamental Armenology, Electronic journal, Issue 2, 2015, pp. 52-57.
182. აშოტ მეღჭონიან, winasityvaobis magivrad, ruben sahakiani, somexTa genocidi, Tbilisi, 2015, გვ. 4-9.

195. Հովհաննիսյան Գ.Հ., Հայ ազգային կուսակցությունների գործունեությունը Փոքր Հայքում Առաջին համաշխարհային պատերազմի նախօրյակին (1908–1914 թթ.), էջ 13–21:
 196. Հովհաննիսյան Լ.Հ., 1915–1916 թթ. Անգլո-ֆրանս-ռուսական գաղտնի բանակցությունների լուսաբանումը հետխորհրդային հայ պատմագրության մեջ, էջ 183–193:
 197. Մախմուրյան Գ.Գ., Հայաստանն ու Հայկական հարցը ԱՄՆ-ի 1917–1918 թթ. քաղաքականության ոլորտում, էջ 158–171:
 198. Մարության Ա.Յ., Հայոց ցեղասպանության գործով ՄԱԿ-ի միջազգային դատարան ներկայացվելիք հայցադիմումի հիմնական բաղադրիչները, էջ 315–326:
 199. Մելքոնյան Ա.Ա., Առաջին աշխարհամարտ–Հայոց ցեղասպանություն. պատճառներ և հետևանքներ, էջ 3–13:
 200. Սահակյան Ռ.Օ., Առաջին համաշխարհային պատերազմի ռուս-թուրքական ռազմաճակատի նշանակությունը, էջ 21–31:
 201. Սարուխանյան Ն.Բ., «Армянский вестник» պարբերականը (շաբաթաթերթը) Առաջին համաշխարհային պատերազմի և Հայկական հարցի մասին, էջ 98–106:
 202. Սուքիասյան Հ.Կ., Կոստանդնուպոլսում Հայաստանի Հանրապետության պատվիրակության գործունեության լուսաբանումը պատվիրակների օրագրություններում (1918 թ. հունիս–նոյեմբեր), էջ 193–205:
- Հոդվածներ, որոնք լույս են տեսել 2015 թ., բայց թվագրված են 2014 թ. և դուրս են մնացել 2014 թ. հաշվետվությունից:
203. Խաչատրյան Կ.Հ., Խորհրդային ռազմաարդյունաբերական համալիրի զարգացման առաջնահերթությունները և կառավարման համակարգը հետպատերազմյան առաջին տասնամյակներին (1945–1960-ական թվականներ), Եր., «Հայոց պատմության հարցեր» (գիտ. հոդված. ժողով.), N 15, էջ 240–268:
 204. Հարությունյան Հ.Մ., Նոր Բայազետի գավառի հայության մասնակցությունը առաջին աշխարհամարտին, Եր., Գավառի պետական համալսարանի գիտ. հոդված. ժողով., N 1, էջ 232–240:
 205. Հովհաննիսյան Գ.Հ., Հայկական հարցը 1912–20 թթ. և հնչակյան կուսակցությունը, Պէյրուք, «Արարատ» Բացառիկ, էջ 77–87:
 206. Ղարազյոզյան Ա.Հ., Ջրի պաշտամունքը և ժողովրդական հավատալիքների արտացոլումը Նորատուս տողանվան մեջ, Եր., Գավառի պետական համալսարանի գիտ. հոդվ. ժող., 6 էջ:
 207. Վարդանյան Ա.Մ., Աղվանից Ոստան-Մարգարան գավառը, Գավառի պետական համալսարանի գիտական հոդվածների ժողովածու, N 1, էջ 308–316:
 208. Քոսյան Լ.Ս., Հայ փախստականների դրության արտացոլումը Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերության արխիվային նյութերում (1896 թ.), Եր., «Հայոց պատմության հարցեր» (գիտ. հոդված. ժողով.), N 15, էջ 124–133:
 209. Вардумян Г.Д., Бог солнца Мийр – покровитель добра и справедливости у древних армян, «Հայոց պատմության հարցեր» (գիտ. հոդված. ժողով.), № 15, с. 3–19:
 210. Маргарян Е.Г., Ани – город мечты. Город-миф. Город-утопия. // Мат. межд. конф. “Историко-культурное наследие Ширака” (Գիտական աշխատություններ, ՀՀ ԳԱԱ ՇՀՀԿ, պր. XVII, Գյումրի, էջ 27–38:

6. Տնօրեն՝ ակադեմիկոս Ա. Մելքոնյան
 Փոխտնօրեն՝ պ.գ.թ. Կ. Խաչատրյան
 Գիտ. քարտուղար՝ պ.գ.թ. Հ. Մուրադյան

1) Էլեկտրոնային փոստ՝ history@sci.am և patminst@sci.am

Կայքէջ՝ www.academhistory.am

2) Մասնագիտական խորհուրդ 004՝ «Հայոց պատմություն»

Նախագահ՝ ակ. Ա. Մելքոնյան, գիտքարտուղար՝ պ.գ.թ. Հ. Մուրադյան

7. Տվյալներ կադրերի վերաբերյալ՝

ա/ մինչև 35 տարեկան քանի գիտնականներ, այդ թվում կանայք, զբաղեցնում են դեկավար պաշտոններ -

բ/ աշխատանքի է ընդունվել երեք երիտասարդ, այդ թվում կանայք՝ երկու, ազատվել է 1 երիտասարդ, այդ թվում կանայք՝ ---

գ/ մինչև 35՝ 19 գիտաշխատող, 35-ից 60՝ 41 գիտաշխատող, 60-ից ավելի տարիքի գիտաշխատողների թվաքանակը՝ 26:

8. Պաշտպանվել են 3 դոկտորական և 14 թեկնածուական ատենախոսություններ

9. Տեղեկություններ հաշվետու տարում պատվավոր կոչումների և պարգևատրումների արժանացած գիտնականների մասին (ազգանուն, անուն, հայրանուն, պարգևը)

Կլիմենտ Հարությունյանը պարգևատրվել է «Գարեգին Նժդեհ», «1941-1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում տարած 70-ամյակ» և «Տիգրան Մեծ» մեդալներով:

10. Գիտության և կրթության ոլորտում համագործակցությունը ՀՀ բուհերի և այլ կազմակերպությունների հետ՝ համատեղողների թվաքանակը՝ 24, այդ թվում՝

ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական կենտրոն (Մագիստրատուրա) - 10

ԵՊՀ - 9

Մատենադարան-1

Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարան - 1

Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի հենակետային վարժարան - 1

Ռուս-հայ (Սլավոնական) համալսարան - 2

Գավառի պետական համալսարան - 2

Երևանի «Գլաձոր» համալսարան - 3

Երևանի Հյուսիսային համալսարան - 1

Գորիսի պետական համալսարան - 2

ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիր - 1

Երևանի թատրոնի և կինոյի պետական ինստիտուտ-1

Լրաբեր հասարակական գիտությունների -1

«ՎԷՄ» համահայկական հանդես -1

Բանբեր հայագիտության միջազգային հանդես-1

«Այբ» ավագ դպրոց -1

Գեղարքունիքի մարզի Գեղամավանի Ա. Աբրահամյանի անվան միջնակարգ դպրոց - 1

Հայաստանի Հանրային ռադիո-1

ՀՀ ՄՆ «Պատմամշակութային արգելոց-թանգարանների և պատմական միջավայրի պահպանության ծառայություն ՊՈԱԿ-ի հետ մեկ գրքի հրատարակություն

ՀՀ Սփյուռքի նախարարության հետ երկու գրքի հրատարակություն

Հայաստանի ազգային արխիվի, ԵՊՀ-ի, Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի և Կրթության ազգային ինստիտուտի հետ Հիմնական և ավագ դպրոցների համար դասագրքերի հրատարակություն

Հայաստանի ազգային արխիվի հետ միջազգային գիտաժողով

Բելառուսի ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի, «Անիվ» հայագիտական հետազոտությունների զարգացման և աջակցության ֆոնդի հետ միջազգային գիտաժողով

ՀՀ Սփյուռքի նախարարության և ՄԴՀԿ կենտրոնական վարչության հետ միջազգային գիտաժողով

ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետի հետ երկու գիտաժողով

«ԱՅԱՍ» ծովային հետազոտությունների ակումբի հետ միջազգային գիտաժողով

Ռամկավար Ազատական կուսակցության հետ գիտաժողով

«Միմոն Զավարյան» ԲՄՀԿ-ի, ՀՀ ԳԱԱ գրականության, տնտեսագիտության ինստիտուտների, Հայաստանի ազգային արխիվի, ՀՀ Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանի, Ավ. Իսահակյանի անվան կենտրոնական գրադարանի, Հայ կենսագիրների ակումբի Հիշատակի ցերեկույթ (նիստ. համերգ)

Հայ հեղափոխական դաշնակցություն կուսակցության հետ գիտաժողով

Հայաստանի երիտասարդական հիմնադրամի հետ գիտաժողով

11. Տեղեկություն համատեղ միավորումների (ամբիոններ, լաբորատորիաներ և այլն) մասին - չկա:

Աղյուսակ 1 /չկա/

Արտոնագրային ցուցանիշներ

N	Կազմակերպությունը	Արտոնագրերի հայտերի թիվը	Դրական որոշումների թիվը	Ստացված արտոնագրերի թիվը
1	2	3	4	5

Աղյուսակ 2

2015 թ. թեմատիկայի ամփոփ տվյալներ

Կազմակերպությունը	Թեմաների կամ պայմանագրերի թիվը (n) և ֆինանսավորման ծավալը (X հազ. դր.)			
	Նպատակային ֆինանսավորում	Բազային 3 թեմա	Թեմատիկ 1 թեմա	Տնտ. պայմանագրեր
ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	17.200,0	149.304,1	2.250,0	- - -

Աղյուսակ 3

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի անցկացրած հանրապետական և միջազգային գիտական միջոցառումները

N	Միջոցառման անվանումը	Անցկացման վայրն ու ժամանակը, կազմակերպիչները	Մասնակիցների թիվը	
			Ընդամենը	այդ թվում արտ. երկրներից
1	Հանդիպում Արցախյան ազատագրական պատերազմի ազատամարտիկների հետ	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 27.01.2015 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	115	

2	Գուրի Եթերի «Իմ Շիրազը» գրքի շնորհանդես	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 19.02.2015 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	85	5
3	Անդրանիկ Օզանյանի ծննդյան 150-ամյակին նվիրված գիտաժողով	ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ 25.02.2015 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	10	
4	Թաթուլ Կրպեյանի 50-ամյակին նվիրված միջոցառում	Արագածոտնի մարզ, գյուղ Թաթուլ 30.04.2015 ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետ	200	
5	Միջազգային գիտաժողով՝ նվիրված Հայրենական մեծ պատերազմում հաղթանակի 70-ամյակին	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 4.05.2015 թ., Հայաստանի ազգային արխիվ 5.05.2015 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ Հայաստանի ազգային արխիվ	6	5
6	Международная научная конференция-Армяно-белорусские историко-культурные связи. Традиции и современность	Բելառուսի ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գիտական խորհրդի նիստերի դահլիճ, 21-22.05.2015 թ. Բելառուսի ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, «Անիվ» հայագիտական հետազոտությունների զարգացման և աջակցության ֆոնդ	1	40
7	Միջազգային դրամագիտական գիտաժողով՝ «Հայ դրամագիտության տեղն ու դերը միջազգային դրամագիտության ոլորտում» թեմայով	ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ 3.06.2015 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 4.06.2015 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	4	10
8	Միջազգային գիտաժողով նվիրված հնչակյան քսան զործիչների նահատակության 100-րդ տարելիցին	ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ 15.06.2015 թ., ՀՀ Սփյուռքի նախարարություն ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ ՄԴՀԿ կենտրոնական վարչություն	2	2

9	ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ XXXVI ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ. Նվիրված Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին	ՀՀ ԳԱԱ գիտաժողովների տուն (ՀՀ Կոտայքի մարզ, գ. Արզական) 3-5.07.2015 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	22	
10	ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Հ.Մ. Բարթիկյանի հրատարակության պատրաստած «Օտար աղբյուրները Հայաստանի և հայերի մասին. Բյուզանդական աղբյուրներ» մատենաշարի «Միքայել Ատտալիատես» գրքի շնորհանդես	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 7.07.2015 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	90	
11	Հայաստանի Ազգային հերոս Թաթուլ Կրպեյանի ծննդյան 50-ամյակին նվիրված գիտաժողով	ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետի մեծ դահլիճ 6.10.2015 թ., ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետ ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	2	
12	«Ծովի մշակույթը- մարդկության մշակույթն է քաղաքակրթությունն երի երկխոսությունում» խորագրով միջազգային գիտաժողով նվիրված «ԱՅԱՍ» ծովային հետազոտություններ ի ակումբի 30- ամյակին	ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ 21.10.2015 ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 22-24.10. 2015 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ «ԱՅԱՍ» ծովային հետազոտությունների ակումբ	4	11

13	Արմենական կուսակցության 130-ամյակին նվիրված գիտաժողով	ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ 3.11.2015 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ Ռամկավար Ազատական կուսակցություն	4	1
14	Սիմոն Զավարյան. 150. Հիշատակի ցերեկույթ (նիստ. համերգ)	ՀՀ Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարան 24.11.2015 թ. Նախաձեռնող կամգմակերպիչ՝ «Սիմոն Զավարյան» ԲՄՀԿ, մասնակցությամբ՝ ՀՀ ԳԱԱ պատմության, գրականության, տնտեսագիտության ինստիտուտների, Հայաստանի ազգային արխիվի, ՀՀ Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանի, Ավ. Բսահակյանի անվան կենտրոնական գրադարանի, Հայ կենսագիտության ակումբի	100	10
15	«ՀՅ դաշնակցությունը և հայոց պետականությունը» խորագրով գիտաժողով՝ նվիրված ՀՅ Դաշնակցության 125-ամյակին	ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճ 9.12.2015 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 9-10.12.2015 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ Հայ հեղափոխական դաշնակցություն	3	
16	«Հայոց ցեղասպանության հիմնահարցը համաշխարհային քաղաքականության ազդեցիկ դերակատարների՝ Թուրքիայի հետ հարաբերություններ ի համատեքստում» գրքի շնորհանդես	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճ 22.12.2015 թ., ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ Հայաստանի երիտասարդական հիմնադրամ	3	

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի աշխատակիցների արտասահման, այդ թվում ԱՊՀ-անդամ երկրներ, կատարած գործուղումները

N	Կազմակերպությունը	Երկիրը	Գործուղված գիտնականների թվաքանակը		
			Գիտաժողովներին մասնակցելու	Համատեղ գիտական աշխատանք կատարելու	Բանակցությունների և քննարկումների համար
1	Պատմության ինստիտուտ	ՌԴ (Մոսկվա, Վոլգոգրադ, Ստավրոպոլ, Լիպեցկ, Վլադիկավկազ)	16	2	
2		ԱՄՆ (Լոս-Անջելես և Սան-Ֆրանցիսկո, Նյու-Յորք)	2		
3		Ֆրանսիա (Փարիզ)	1		
4		Ավստրիա (Վիեննա)	1		
5		Իտալիա (Լիվորնո)			1
6		Վրաստան (Թբիլիսի)	1	3	
7		Իրան (Սպահան)	3		
9		Իրաք (Բաղդադ)	1		
10		Բելառուսիա (Մինսկ)	1		4
11		Գերմանիա (Բեռլին)	1		
12		Ավստրալիա (Սիդնեյ, Մելբուրն)	1		
13		Չինաստան (Ցզինան)			1

Արտասահմանյան գիտնականների ընդունելություն ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում

N	Կազմակերպությունը	Երկիրը	Ընդունված գիտնականների թվաքանակը		
			Գիտաժողովների մասնակցելու	Համատեղ գիտական աշխատանք կատարելու	Բանակցությունների և քննարկումների համար
1		ՌԴ (Ստավրոպոլ)			3
2		Ռումինիա			2
3		Ուկրաինա			1

Աղյուսակ 6 /չկան/

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի միջազգային դրամաշնորհներ

N	Կազմակերպությունը	Թեմայի անվանումը	Հիմնադրամի կամ կազմակերպության անվանումը	Դրամաշնորհի ժամկետը		Ֆինանսավորման ծավալը (\$, €, դր., руб.)		Թեմայի ղեկավարը
				սկիզբ	ավարտ	ընդհանուր	2014 թ. համար	
1	2	3	4	5	6	7	8	

Աղյուսակ 7

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի 2015 թ. ֆինանսավորման ծավալները

N	Կազմակերպությունը	Բյուջե	Արտաբյուջե	Դրամաշնորհներ		
				արտաոծույթ (\$, €, руб.)	արժույթի կուրսը	ԾԾ դրամ
1	ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ	197852,9	1.084,0	----	----	----

Աղյուսակ 8

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի գիտաշխատողների 2015 թ. հրապարակումների ընդհանուր քանակը

N	Կազմակերպությունը	Մենագրություններ, ժողովածուներ, գրքեր		Ուսումնական ձեռնարկներ, դասագրքեր		Հոդվածներ, զեկուցումներ		Թեզիսներ	
		Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.	Հանրապետ.	Արտասահմ.
1	Պատմության ինստիտուտ	40	2	2		179	31	16	8

Աղյուսակ 9

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի ասպիրանտների թվաքանակը

Կազմակերպությունը	Ասպիրանտների քանակը (այդ թվում կանայք) առ 01.01.2016 թ.		Հաշվետու տարում ասպիրանտուրա են ընդունվել (այդ թվում կանայք)	
	ա/կ.	ա/չկ.	ա/կ.	ա/չկ.
Պատմության ինստիտուտ	3	3	1	---

Աղյուսակ 10

Տվյալներ ՀՀ ԲՈՀ-ի Հայոց պատմության 004 մասնագիտական խորհուրդի վերաբերյալ

Կազմակերպությունը	Ատենախոսության խորհրդի ծածկագիրը	Մասնագիտության ծածկագիրը և անվանումը	Խորհրդի նախագահ, գիտքարտուղար (գիտ. աստիճան, անուն, ազգանուն)	2015 թ. ինստիտուտի աշխատակիցների կողմից պաշտպանված ատենախոսությունների թիվը	
				Դոկտորական	Թեկնածուական
Պատմության ինստիտուտ	004	Է.00.01 (Հայոց պատմություն) Է.00.05 (Պատմագրություն, աղբյուրագիտություն)	պ.գ.դ., պրոֆ., ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Ա. Մելքոնյան պ.գ.թ., դոցենտ Հ. Մուրադյան	1	2

Աղյուսակ 11

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի աշխատողների թվաքանակի ամփոփ տվյալներ առ 01.01.2016 թ.

N	Կազմակերպությունը	Աշխատողների ընդհանուր թիվը	Գիտական աշխատողների ընդհանուր թիվը	ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոսներ	ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամներ	Գիտության դոկտորներ	Գիտության թեկնածուներ
1	Պատմության ինստիտուտ	119	86	3	1	21	46

Ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս

Ա.Ա. Մելքոնյան

Ինստիտուտի գիտքարտուղար, պ.գ.թ., դոցենտ

Հ.Ղ. Մուրադյան

О Т Ч Е Т
об основных результатах
научной и научно-организационной деятельности
института истории НАН РА за 2015 г.

1. Опубликовано:

Вторая книга третьего тома академического многотомника “История Армении”, которая охватывает последний период новой истории Армении – 1901-1918 годы. Книга освещает проблемы социально-экономического положения, национальные и социальные движения начала 20-го века, эпизоды о деятельности, развернутой добровольческими отрядами в годы Первой мировой войны и самооборонительных боях 1915 года. По-новому освещается проблема Геноцида и Патриоцида армян. Специальными разделами представлены политическая ситуация, сложившаяся в Армении после российской революции 1917 года, героические Майские битвы 1918 года, страницы истории становления и развития армянской периодической печати и армянской диаспоры в новое время, подъем культурной жизни во второй половине 19-го и в начале 20-го веков.

В рамках темы “Этапы развития государственности в Армении (с древнейших времен до 1918 г.) (руководитель член-корреспондент НАН РА А. Мелконян), на концептуальном уровне были изучены проблемы признания и компенсации Геноцида и Патриоцида армян. Представлена обобщенная картина материального ущерба нанесенного армянскому народу в результате осуществления геноцида со стороны турецкого государства, экспроприации армянских общинных земель и организации нападения на Кесаб. На основе международно-правовых норм и принципов указываются пути, посредством которых возможно предъявление требования от Турции компенсации материального ущерба, нанесенного армянам.

Была исследована военно-политическая и административно-экономическая ситуация в Западной Армении (июль 1914- февраль 1917). На основе новоявленных архивных документов были освещены армянское добровольческое движение, Геноцид западных армян и самооборонительные бои, организация временной администрации (губернаторство) Вана, деятельность русского военного генерал- губернаторства в районах Западной Армении, занятых у Османской империи, вопросы, связанные со спасением западных армян и восстановлением армянских поселений, колониальную политику российских властей и т.д.

Были изучены и на основе сопоставления разнородного фактического материала выявлены новые сведения о жизни и деятельности деятеля армянского национально-освободительного движения Амазаспа (Амазаспа Срвандзтяна), его весомый вклад в национально-освободительное движение конца 19 - начала 20-го веков.

Были разработаны воспоминания (мемуары) известного представителя исторической науки и, тем не менее, малоизвестного в советский период историка, экономиста- статистика А-До (Ованес Тер-Мартirosян, 1867-1954 гг.), где представлены многообразные и разнохарактерные – как трагические, так и героические события, имевшие место в Армении с 1880-х годов до 1920 года.

В рамках темы “Армения и армяне в новейший период. Армянский вопрос” (руководитель к.и.н. Карен Хачатрян) была изучена до селе не освещенная история гавара Новый Баязет 192-1930 гг. На основе анализа новоявленных документов, статистических данных, материалов периодической печати отмеченного времени и других источников и с позиций современной исторической науки представлены такие проблемы гавара, как: административные изменения, состав населения, социально-экономическое состояние, общественно-политическая и культурно-образовательная жизнь.

Был изучен вклад Армении в систему военно-промышленного комплекса СССР. Впервые в истории армянской историографии в общем контексте истории создания и поэтапного развития военно-промышленного комплекса (ВПК) СССР выявляется промышленный и научный вклад второй (советской) республики Армения в ВПК СССР в течение всего советского периода. Представляется значение осуществленных военно-оборонительных мероприятий в деле укрепления обороноспособности и обеспечения безопасности республики.

В рамках темы “Историография и источниковедение” (руководитель к.и.н. А. Шахназарян) была исследована западноармянская периодическая печать (1900-1922 гг.). Представлены основные стороны национального и общественного содержания армянской непартийной периодики, публикуемой в Константинополе и Измире. В формате отдельных исследований некоторых периодических изданий и общего обзора анализируются около сорока изданий, отмечается их место и значение в истории армянской периодической печати. История периодической печати первых десятилетий 20-го века впервые стала предметом научного исследования.

Было изучено историческое наследие академика Ашота Ованисяна, что является первой попыткой критического анализа творчества великого ученого.

2. Результаты полученные базовым финансированием

В рамках темы “Этапы развития государственности в Армении (с древнейших времен до 1918 г.)” (руководитель член-корр. НАН РА Ашот Мелконян) изданы:

- работа к.ф.н. В.Хачатряна “Топонимика Армении в трудах армянских историков”, где была сделана попытка выявления значения наименований около 170 гаваров и столько же городов, сел, рек, озер и гор.
- работа к.и.н. З.Геворкяна “Армянское государство Киликии в системе средиземноморской торговли (XIII-XIV вв.)”, посвященная истории международных торгово-экономических отношений армянского государства Киликии. Проанализированы разные проблемы, касающиеся как социально-экономических отношений Киликийской Армении, так и международных политических отношений государства. Изучен характер торговой деятельности иноземных купцов, утвердившихся в крупных киликийских городах, организация их быденной жизни и т.д. По-новому представлена характеристика физической и экономической географии Киликийской Армении. Особое внимание уделено на влияние киликийской экономики и торговли на международные политические отношения и другие проблемы.
- работа д.и.н. Э.Костандян “Отрывки из жизни и деятельности архиепископа Магакии Орманяна”, где представлен научный анализ антикатолических идей, патриотических выступлений, историковедческих и педагогических взглядов великого деятеля. Представлена патриаршеская деятельность Орманяна.

В рамках темы “Армения и армяне в новейший период. Армянский вопрос” (руководитель к.и.н. Карен Хачатрян) изданы:

- Обращения и заявления армян за воссоединение НКАО с Советской Арменией (1988-1989 гг.). Сборник документов и материалов / Составители: д.и.н., профессор Грант Абрамян, к.и.н., доцент Карен Хачатрян. В сборнике публикуются обращения и заявления, протестные письма и требования армянства в связи с проблемой Нагорного Карабаха, направленные в 1988–1989 годах руководству, в партийные и государственные органы

Советского Союза и Советской Армении. В них ставится вопрос о выводе НКАО из состава Советского Азербайджана и воссоединения ее с Советской Арменией.

- Монография д.и.н. К. Арутюняна «Участие сынов армянского народа в битве под Москвой (30 сентября 1941 г. - 20 апреля 1942 г.)», где впервые на русском языке отдельной книгой освещено участие воинов-армян в битве под Москвой. На основании нововыявленных архивных документов из Центрального архива Министерства обороны России, вкратце раскрыта роль воинов-армян в победе в битве за Москву, показаны их героические подвиги, приведены списки погибших воинов-армян в этих боях.
- Работа к.и.н. А.Марукяна “Проблема Геноцида армян в контексте отношений влиятельных акторов мировой политики с Турцией”, где проблема Геноцида армян рассматривается в контексте столкновения интересов и наличия противоречий между Россией и Турцией, США и Турцией, ЕС и Турцией. Представляются предложения по поводу формирования соответствующей предрасположенности в деле преодоления последствий Геноцида армян со стороны внешне-политического ведомства РА и лоббистских организаций Спюрка в отмеченных силовых структурах.
- Работа к.и.н. В. Караханяна “Галуст Кюлпенкян (жизнь и деятельность)”, которая является первой частью исследования о жизни и деятельности одного из основателей международной нефтяной промышленности, охватывающей промежуток времени с года его рождения - 1869 г. до 1896 г. В книге представлен краткий очерк о родословной Кюлпенкян, изучены, прокомментированы и оценены первые шаги деятеля-экономиста в мире бизнеса. Выявлены основные проблемы, которые имели стартовое значение в деле достижения нефтемиллиарда вершин славы.

В рамках тем “Этапы развития государственности в Армении (с древнейших времен до 1918 г.) и “Армения и армяне в новейший период. Армянский вопрос”

опубликована соавторская работа академика В.Бархударяна и к.и.н. О.Алексяна “История армянских колоний России (Северный Кавказ, Новый Нахичеван, Астрахань, Санкт-Петербург, Москва)”, которая представляет многовековую историю армянских колоний в России начиная со времен их формирования по современный период. Представлены сферы социально-политической, социально-экономической, культурно-образовательной жизни, картина демографических передвижений. В работе представлено значение современных армянских общин России в армяно-русских отношениях, что имеет важное научно-практическое значение.

В рамках темы “Историография и источниковедение” (руководитель к.и.н. А. Шахназарян) опубликованы:

- впервые опубликованы научноаналитические рукописи историографических трудов одного из последних представителей армянской историографии позднего средневековья Закария Канакерци – “История” и «Դննդալ Մարր ուխտին Յոհաննի վանից» в обработке д.и.н. А.Виравяна. Труд автора является важным первоисточником армянской истории средневековья. Будучи посвященным в целом истории Армении, он содержит так же информацию о соседних странах, в частности об отдельных вопросах истории. Другой труд – «Դննդալ Մարր ուխտին Յոհաննի վանից» содержит ценные сведения об истории Ованаванка.
- Монография к.и.н. М.Есояна “Армянский вопрос в арабоязычной периодической прессе в 1908-1914 гг.”, в которой на основе историковедческой литературы и материалов арабской периодической печати Сирии проанализированы ситуация в империи после переворота 1908 г., проблемы резни армян в 1908-1914 гг. и последующих им

переселений армян, резни киликийских армян 1909 г., армяно-курдских отношений в 1910-1913 гг. и армянских реформ 1912-1914 годов.

- “Армянская армия 1918-1920 гг. Сборник документов и материалов. (Составитель и редактор д.и.н. М.Карапетян)”, где представлены первоисточники 1918-1920 гг. о формировании, структуре, командном составе, вооружении, численности, системе набора, локализации воинских частей, о борьбе против дезертирства в армянской армии.

Институт истории НАН РА опубликовал следующие сборники научных работ:

- Очередной–16 том ежегодника “Вопросы истории Армении”, в котором представленные работы освещают отдельные проблемы истории Армении на широкой базе первоисточников, публикаций прессы, отечественной и всемирной историковедческой литературы. В ежегоднике нашли место так же доклады, представленные на XXXVI научной конференции (3-5 июля 2015 г., Агверан) молодых ученых Института истории НАН РА, проведенной благодаря финансовой поддержке государственного комитета по науке РА.
- Сборник научных статей, посвященный “Столетию Нельсона Степаняна”, в котором нашли место материалы мероприятий, посвященных 100-летию юбилею дважды героя СССР.
- Сборник статей “Андраник Озanian–150”, в котором представлены доклады, прозвучавшие на республиканской научной конференции, организованной Институт истории НАН РА 25 февраля 2015 г.
- Сборник докладов международной научной конференции “Первая мировая война и армяне (история и актуальные вопросы)”, в который включены так же материалы международной конференций под идентичным названием, имевшем место 1-2 октября 2014 г. в НАН РА.

3. Результаты полученные тематическим финансированием:

В рамках темы “Территориально – пограничные потери Советской Армении и НКАО за 1920-1930 гг.” (руководитель к.и.н. К. Хачатрян) опубликована работа “Территориальные потери Советской Армении и НКАО в 1920-1930-х гг.”. В исследовании на основе богатого фактического материала освещаются территориальные потери Советской Армении и НКАО в 1920-30-х гг. Работа дает представление о процессе формирования нынешних границ Республики Армения, может быть полезна для обоснования факта создания и становления НКР с историко-политологической точки зрения. К книге приложены также две карты.

4. Прикладных разработок нет.

Директор института,
академик НАН РА

А.А. Мелконян

Ученый секретарь,
к. и. н., доцент

А.Г. Мурадян

ANNUAL REPORT

On the Main Results of the Scientific and Scientific-Organizational Activities of the Institute of History of NAS RA for 2015

1. The second book of the third volume of the academic multivolume “The History of Armenia” was published. It covers the period of the New History of Armenia - from 1901 up to 1918. The book elucidates the problems of social-economic conditions, national and social movements of the beginning of the 20th century, episodes on the activities of the voluntary groups during the years of World War I and the self-defence battles of 1915. The problems of Genocide and Patriocide are elucidated in a new fashion. The special sections introduce the political situation in Armenia after Russian revolution of 1917, the May heroic battles of 1918, the pages of formation and development of the Armenian periodical press and Armenian Diaspora in the New period, the rise of cultural life in the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century.

The problems recognition and compensation of Genocide and Patriocide are explored upon the conceptual level within the frames of the theme “The stages of development of the statehood in Armenia” (scientific supervisor-A. Melkonyan, a correspondent member of NAS RA). The generalized picture of material damage caused to the Armenian people as a result of the Genocide committed by the Turkish government, expropriation of the lands of the Armenian communities and organization of attacks on Kesab. The variants of possible assertion of a claim to Turkey for compensation of the material damages caused to Armenians on the grounds of standards and principles of international law.

The military-political and administrative-economic situation in Western Armenia (July, 1914 – February, 1917) was investigated. The Armenian volunteer movement, the Genocide of western Armenians and self-defense battles, the formation of the provisional administration of Van (governorship), the activity of the Russian military General-Governor in the regions of Western Armenia taken from the Ottoman Empire, the questions, connected with the salvation of western Armenians and restoration of the Armenian villages, the colonial policy of the Russian authorities and other problems were elucidated on the basis of newly exposed archive documents.

The life and activity of the devoted figure of the Armenian national-liberation movement Hamazasp (Hamazasp Srvandztyan), his valuable contribution into the national-liberation movement of the end of the 19th century and the beginning of the 20th century were investigated on the basis of various actual material.

The memoirs of the famous representative of historical science, and, anyway, during the Soviet period little known historian and economist-statistician A-Do (Hovhannes Ter-Martirosyan, 1867-1954) were elaborated. Various events – tragic and heroic - that took place in Armenia in 1880-1920 are introduced in the book.

The history of Nor Bayazet gavar I 1920-1930 was explored for the first time within the frames of the theme “The Armenia and Armenians in the modern times. Armenian question” (sci. sup. K. Khachatryan, Ph.D.). The administrative changes, the structure of population, social-economic situation, social-political and cultural-educational life and other problems are introduced on the basis of the newly exposed documents, statistical information, materials of periodical press of the mentioned period and from the positions of modern historical science.

The contribution of Armenia in the military-industrial complex of the USSR was investigated. The industrial and scientific contribution of the Second (Soviet) Republic into the military-industrial complex of the USSR during the Soviet period was exposed for the first time in the Armenian Historiography in the general context of the military-industrial complex of the USSR. The significance of the military-defense measures in the strengthening of the defense and ensuring of security of the Republic is provided in the book.

The periodical press of western Armenians (1900-1922) was investigated within the frames of the theme “Source studies and Historiography” (sci. sup. A. Shahnazaryan, Ph. D.). The main – national and social aspects of the Armenian non-Party press published in Constantinople and Izmir are introduced. About forty newspapers are analyzed on the ground of separate investigations and the general review. Their role and significance in the history of the Armenian periodical press is mentioned. The

History of the periodical press of the first decades of the 20th century became the subject of the scientific investigation for the first time.

The historical heritage of Ashot Hovhanisyan was investigated. It is the first attempt of the critical analyses of the great scientist's creative work.

4. The applied working out (no).

Director of the Institute of History,
academician of NAS RA

A. A. Melkonyan

Scientific Secretary of the Institute of History,
Candidate of History, associate professor

H. Gh. Muradyan